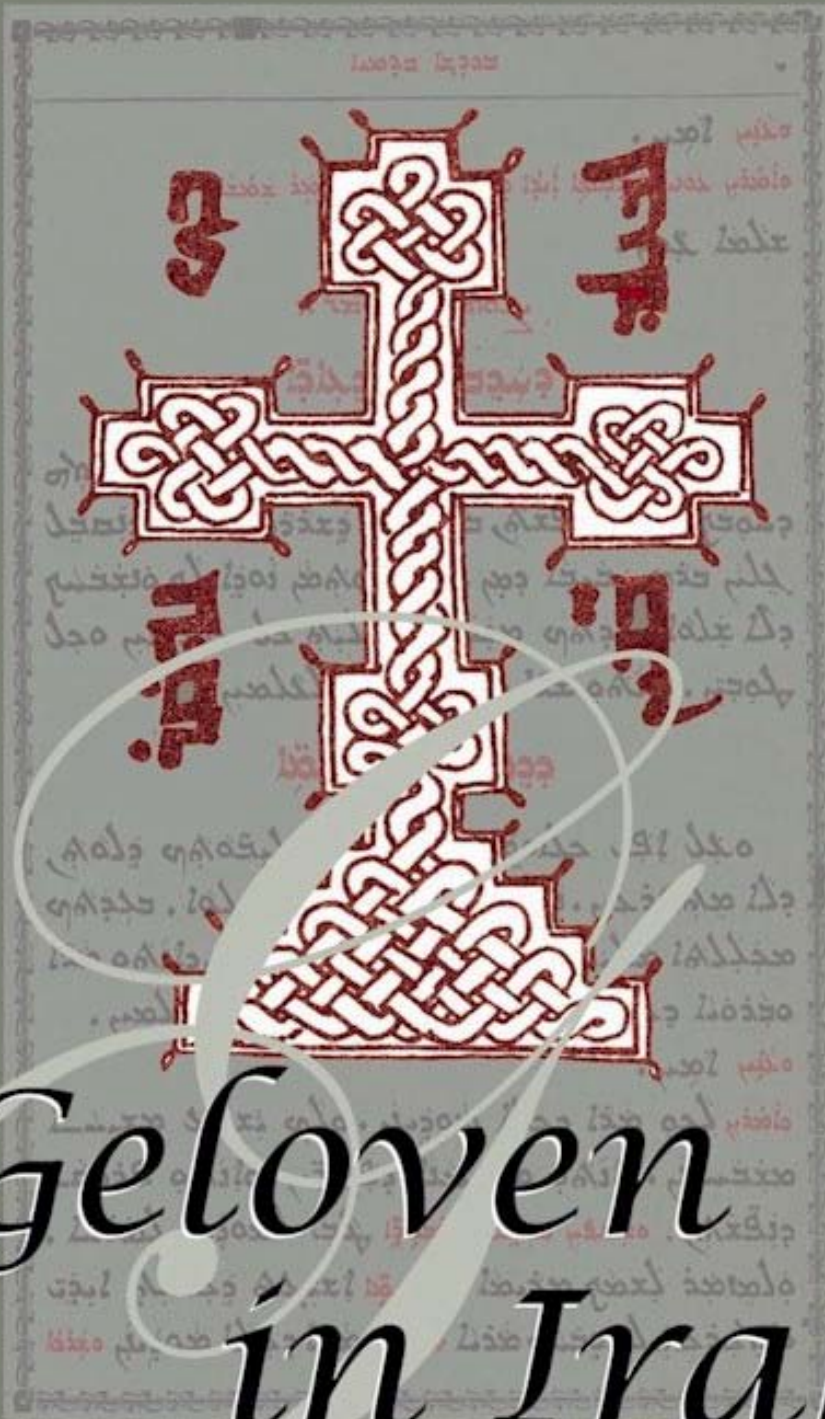

Interviews met Irakese christenen

*Geloven
in Irak*

Inhoud

3 “Elke christen die hier weggaat,
is een onherstelbaar verlies”

Pater V. van Vossel cssr

6 “Er komt een dag dat je mijn naam zult
verloochenen”

Yeraz

9 “Wij, Assyriërs, reizen veel”

M. Youel

12 “We hopen dat een nieuwe regering de
christenen niet zal vergeten”

Helda

15 “Irak is een prachtig land, waar mensen in
moeten geloven”

Aboena Klemis Anis Alshamani

18 “We geloven zeker dat het leven sterker is
dan de dood die we dagelijks rond ons zien”

Zuster M.-Th. Hanna o.p.

23 Achtergronden

L. van Leijsen

27 De christelijke minderheden van Irak

H. Teule

31 Bijeenkomst ‘Geloven in Irak’ 9 juni

Project Volksuniversiteit Bagdad

Colofon

De eerste vijf interviews zijn geschreven door Leo van Leijsen en Daphne van Rosendaal. Het zesde mocht worden overgenomen uit een dominicaanse publicatie van zr. M. Ormond o.p. Leo van Leijsen verzorgde de informatieve teksten die volgen op de interviews. Het laatste artikel in deze brochure is geschreven door prof. dr. H. Teule. Dit achtergrondartikel werd met toestemming overgenomen uit het blad ZemZem. De brochure verschijnt enkel als digitale brochure. Prints kunnen tegen verzendkosten worden toegestuurd.

Katholieke Vereniging voor Oecumene:
Walpoort 10, 5211 DK 's-Hertogenbosch
T 073 6136471; I www.oecumene.nl
E secretariaat@oecumene.nl; G 801919

Vooraf

In deze digitale brochure, die verschijnt bij gelegenheid van de Zondag voor de Oosterse Kerken 2005 ‘Geloven in Irak’, vindt u interviews met christenen van en uit Irak. In het land woont een christelijke minderheid, die haar oorsprong terugvoert tot welhaast apostolische tijden. Tegenwoordig woont de meerderheid van de oorspronkelijk Irakese christenen in het buitenland, met name in de westerse emigratie. In het land zelf is een kleine groep christenen nog steeds present. Deze probeert, soms uit overtuiging, soms ook *nolens volens*, een leven in Irak verder op te bouwen.

Van de vijf interviews in deze brochure is er één met een christen *in* Irak en vier met christenen *uit* Irak. De eerste, aboena Mansour al-Mukhalissi, is - van oorsprong Vlaming - Irakees met de Irakezen geworden. Helaas maakten praktische problemen als kapotte telefoonverbindingen en haperend e-mailverkeer het onmogelijk om autochtone christenen uit Irak te interviewen. We zijn daarom blij dat we het interview van de Dominicaanse Familie met zuster Hanna mochten overnemen.

Het was ook niet gemakkelijk om in Nederland christenen *uit* Irak tot een interview bereid te vinden. Drie mensen zegden toch een interview toe. Zij hebben wel (deels) onherkenbare namen, uit voorzichtigheid voor henzelf, of hun families in Irak.

De interviews zijn getuigenissen en persoonlijke inzichten en moeten vanuit dat persoonlijke perspectief worden gelezen. Met respect en zonder ze per se op alle momenten tot de onze te kunnen maken.

Het kader van deze brochure met interviews kent zijn beperkingen. Een volledig beeld kan niet worden geschetst. De vaak moeilijke positie van de zeer diverse moslim landgenoten van de Irakese christenen, wezenlijk voor een goede visie op de problematiek, moest hier buiten beschouwing blijven.

‘Geloven in Irak’ staat opnieuw centraal tijdens een bijeenkomst op 9 juni in Utrecht. Informatie hierover én over het project van dominicanen in Bagdad, waarvoor de vereniging voor oecumene uw financiële steun vraagt, vindt u aan het eind van deze brochure op de laatste pagina.

*Poster van de Zondag voor de Oosterse Kerken 2005. Doop in de Sint Joriskerk in Bagdad een dag nadat deze uitbrandde als gevolg van een bomexplosie.
(Foto EPA/ANP)*

“Elke christen die hier weggaat, is een onherstelbaar verlies”

De poster van de Zondag voor de Oosterse Kerken laat de doop zien van de kleine Savio op 17 oktober 2004. De één maand oude baby wordt vastgehouden door zijn peetvader in een katholieke kerk in Bagdad, die de dag daarvoor volledig uitbrandde na een bomaanslag.

De doop wordt toegediend door pater Vincent van Vossel ofwel - zoals het persfotobureau vermeldt - ‘father Mansour al-Mukhallisi’; waarbij Mansour in het Arabisch hetzelfde betekent als Vincent, en het tweede gedeelte ‘de Redemptorist’ betekent, naar de paters redemptoristen waar hij toe behoort. Deze van oorsprong Vlaamse pater werkt al veertig jaar onder de christenen in Irak. Hij groeide op in Beveren, een gemeente in de omgeving van Antwerpen. Hier groeiden drie redemptoristen op die uiteindelijk in Bagdad zouden belanden. Ze werden eind jaren ’50 benaderd op het seminarie in Leuven voor een werk onder

oosterse christenen dat de paters redemptoristen hadden aangenomen in Syrië. Onafhankelijk van elkaar zeiden ze ‘ja’. Een van de paters overleed in 1990 aan het einde van de Eerste Golfoorlog. De andere twee zijn nog steeds actief.

Doceren in Bagdad

“Na twee jaar Syrië werd het werk daar afgesloten, en vroeg de patriarch van de Chaldeeërs ons om naar Bagdad te komen,” vertelt de pater redemptorist. De paters zouden professor worden in het seminarie van de Chaldeeërs-katholieke Kerk. “Dat seminarie was toen juist overgebracht van Mosoel, in Noord-Irak, naar de

hoofdstad. Daar had de patriarch op zo’n 30 km buiten de stad een stuk grond gekregen om er een deel christenen te huisvesten. Daar werd ook het seminarie en een kerk gebouwd.” Een van de paters organiseerde de bouwwerken en sinds de jaren ’60 werd er gedoopt door de paters professoren: exegete Oud Testament, exegete Nieuw Testament en kerkgeschiedenis. “Zelf geef ik verschillende vakken, waaronder oosterse theologie. Het doceren is tot nu toe een belangrijk en groot onderdeel van ons werk. Ondertussen is het seminarie een instituut geworden, dat open is voor iedereen, clericus en leken.”

Pater Mansour al-Mukhallisi vindt het werk vooral interessant vanwege de vele verschillende kerken en ritussen die er bij elkaar komen. “Zowel katholieken als orthodoxen sturen hun studenten naar dit seminarie. Zo komt er een open en leerzame dialoog op gang tussen de verschillende studenten, die elk hun inbreng hebben in de gesprekken in de klas.”

“We hebben een grote invloed op de vorming van de priesters, die, beter dan wij het ooit zouden kunnen, hun theologische en spirituele erfenis aan hun mensen kunnen doorgeven.”

Pastoraal werk

Naast het doceren aan de faculteit van het seminarie, zijn de paters geëngageerd in allerlei pastoraal werk. Eén van de paters, een Irakees, heeft een grote Chaldese parochie. De paters geven ook voordrachten voor studiekringen en jeugdgroepen. Er is een kring voor Schriftstudie, en één voor oosterse liturgie en spiritualiteit, die door heel wat geïnteresseerde leken wordt bijgewoond. “Het Instituut voor Oosters Christendom aan de Radboud Universiteit van Nijmegen heeft er zelfs zijn zegen over gegeven,” vertelt de Vlaams-Irakese pater.

“Ons voornaamste werk ligt bij de Chaldese christenen, maar met grote openheid voor de andere groepen die we desgewenst ook mogen helpen. Zo ben ik sinds een twintig jaar werkzaam in de Melkitische Grieks-katholieke Kerk van Bagdad, omdat ze geen resident priester hebben.”

Lange tijd waren de paters verantwoordelijk voor het werk onder buitenlanders in Irak, mensen uit westerse en Aziatische landen die op enigerlei in Irak werkten, in de olie-industrie of in de diplomatie. De paters verzorgden missen en godsdienstonderricht in allerlei Europese talen. “Op dit ogenblik is er nog een zondagsmis in het Engels. Daarbuiten wordt de Latijnse ritus gecelebreerd in het Arabisch.” Voor een buitenstaander wordt het een wirwar van ritussen en liturgische talen, die veel aan-

passingen vragen: “Soms moesten we een Armeense priester vervangen en dan vierden we de Armeense ritus, maar in het Arabisch,” vertelt hij. Daarnaast heeft de Syrisch-katholieke bisschop de paters toestemming gegeven om in die ritus te celebreren voor jongeren.

De constante in het pastoraal werk van de pater vormen de plechtige vieringen op zondag in de Grieks-katholieke Kerk, “met nog enkele Griekse zinnen hier en daar.” De kerk is direct verbonden met het Melkitische patriarchaat van Antiochië in Damascus. “De kinderen uit de buurt krijgen hier godsdienstonderricht en we proberen een jongerenwerk op te zetten. De kerkgemeenschap is klein maar gevarieerd. Er zijn ook Syriërs en Palestijnen onder hen.”

Op dit ogenblik wordt de verwoeste kerk heropgebouwd. De pater vertelt dat de muren staan en dat de vensters terug zijn geplaatst. “Maar herstel van het interieur en de bijgebouwen zal nog veel tijd vragen.”

Chaldese gemeenschap

De communiteit heeft in de loop der jaren nieuwe aanwas gekregen. Enkele Irakese jongens waren geïnteresseerd. “Eén ervan is een Chaldese priester en studeerde in Leuven, twee anderen studeren in Rome en één in Duitsland. En hier in Irak hebben we een communiteit van vijf jongemannen die met ons samen-

leven. We proberen zoveel mogelijk een Chaldese gemeenschap te vormen.”

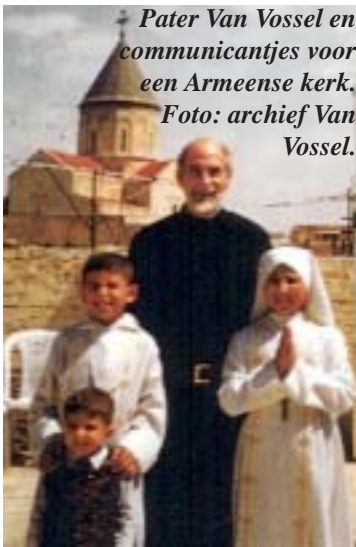
“Aangezien we oorspronkelijk door de Chaldese patriarch werden gevraagd, en ons voornaamste werk bij deze groep ligt, zijn we ook als kloostergemeenschap aangenomen in deze Chaldese katholieke Kerk.” De pater vertelt dat ze de eucharistie volgens de ritus van deze kerk vieren. Dat is de oude liturgische traditie van Irak, de zogeheten ‘Oost-Syrische’ ritus, die de Chaldese katholieke Kerk deelt met haar niet-katholieke zusterkerk, de Assyrisch-apostolische Kerk.

De pater vertelt ook dat de kloostergemeenschap het brevier óf in de taal van de ritus, het Aramees, óf in het Arabisch, de officiële landstaal van Irak, bidt.

Christenen in Irak

Pater Mansour al-Mukhallisi noemt Irak momenteel “een puinhoop”. “Hoe lang het nog zal duren voor de wederopbouw serieus wordt aangepakt en dat de omstandigheden veilig zullen zijn?” vraagt hij zich af. Er lijkt weinig zekerheid omtrent de toekomst.

Hij tekent op dat zich door het land verschillen aftekenen: “In Basra en het zuiden schijnen de sji’ieten te domineren. Er is onder hen een intelligentsia, die de christenen genegen is, maar het gevaar van Iraanse invloed is groot. Een sji’ietische samenleving is een ‘versmaching’ van de christe-

Pater Van Vossel en communicantjes voor een Armeense kerk. Foto: archief Van Vossel.

nen. In Bagdad, en vooral in de regio Tikrit - Mossoel, is de strijd nog niet uitgevochten. De strijd daar kan het land nog lang lam leggen.”

“Dagelijks worden de elektriciteitsmasten omver geworpen,” vertelt pater Mansour. “Wie heeft de moed om ze elke dag weer recht te gaan zetten?” Hij wijst op groepen bandieten die de situatie ondertussen uitbuiten: “Verschillende christenen zijn bedreigd. Als ze geen grote som geld betalen, worden hun kinderen vermoord... Velen zijn gevlucht naar Syrië, vooral de minder welgestelden, omdat er hier geen toekomst is voor hun kinderen. De elite verkrijgt gemakkelijker een visum voor westerse landen.” Veel families weken uit naar Zweden en Australië en Nederland, vertelt hij, en bijna alle families zijn verspreid over heel de wereld. “Zij die hier nog zijn, en praktisch niet weg kunnen, houden hun hart vast. De straten liggen vol putten en

slijk, de huizen zijn onhygiënisch en appartementen zeer duur.” De mensen hebben te weinig financiële middelen: “Ze kunnen net overleven elke maand.”

Toekomst

“Met de verkiezingen was er een sprankeltje hoop,” gaat hij verder, “maar weinigen geloven echt in de toekomst. Er zijn enkele idealisten onder christenen, maar sommigen zijn te politiek geëngageerd, en de anderen hebben niet veel inbreng.” Het straatbeeld laat politiewagens zien “die door de straten sirenen, met gemaskerde politiemannen erin, schietklaar. Maar wie controleert hen? Zullen zij de toekomst verzekeren of zelf aan het plunderen slaan?”

De pater wijst op het noorden van Irak, waar bij de Koerden de situatie anders is. “Er is veiligheid en werk,” vertelt Mansour. “Overal is optimisme voor de vooruitgang. Maar ze willen onafhankelijkheid. Ze zijn bevreesd voor de invloed van de Irakese warboel.” De Koerden zijn er in geslaagd, signaleert hij, om orde te scheppen zonder dat het een politiestaat werd. De pater ziet het als een voorbeeld voor de rest van Irak. “De christenen leven er veilig,” zegt hij, maar tekent daar wel bij op “in tamelijk arme omstandigheden. Ze hebben er kleine dorpen waar ze hard moeten werken om van de opbrengst van hun akkers te leven. Maar ze leven er tamelijk gerust.”

Hun oude tradities

“We kunnen hier als vreemdelingen zeer weinig aan doen. Het is al heel wat als we niet geakaapt worden of gegijzeld. Het zou zomaar kunnen gebeuren.” In de persoonlijke contacten moedigen de paters de mensen wel aan en proberen ze materieel te helpen. “Maar dat is een druppel in de zee.”

“Via de weg van de faculteit hebben wel een goede invloed op de priesters. Als zij, en de christenen die ons ontmoeten, een vreemdeling zien die het hier toch uithoudt, zonder eigenlijk winstbejag, zegt dat hen wel iets.” Met de kring voor oosterse liturgie en spiritualiteit proberen de paters ondertussen de christenen in Irak gevoelig te maken voor de rijkdom van hun oude tradities, “die nog leven en waarvoor het de moeite is een levend getuigenis af te leggen.”

“Ze hebben een roeping midden de islamwereld als een teken van christelijke tegenwoordigheid, waarin niemand hen kan vervangen. Elke christen die hier weggaat, is een onherstelbaar verlies, terwijl hij in het westen weinig betekent” Hij concludeert: “Allesmaal schone woorden natuurlijk, zelfs hartelijke, maar om er uw leven en het leven van uw vrouw en kinderen aan te wijden is nog iets anders.

Maar ondanks alles smeult er toch nog in vele harten een droom dat het morgen beter wordt. Insha Allah: als God het huis bouwt.”

*Khatchkar aan de rand
van de weg in Armenië.
Foto: KVvO.*

***“Er komt een dag dat je Mijn naam zult
verloochenen”***

Yeraz, een jonge meid van 26, heeft sinds twee maanden een voorlopige verblijfsvergunning. Ze wacht nu met haar ouders van in de zeventig op een woning. De familie behoorde tot de Armeens-apostolische Kerk in Irak. Tot ze een woning krijgen aangeboden ergens in het land verblijven ze in een asielzoekerscentrum (AZC). Daar wonen 300 à 350 mensen met vijf personen per caravan met slechts drie kamers.

Toen Yeraz twee jaar geleden naar Nederland kwam, vluchtte ze voor pesterijen van moslims in Irak. Los van het probleem dat een familie met de regering kan hebben, kunnen christenen als bevolkingsgroep problemen ondervinden van individuele moslims of groepen moslims. Yeraz vertelt dat ze veertien was, slim en het enige christelijke meisje in haar klas, maar ze haalde altijd slechtere punten dan haar klasgenootjes, zelfs als haar antwoorden beter waren. De aap kwam uit de mouw toen de lerares zei dat ze niet over zou

gaan als ze geen moslima zou worden. Yeraz ging naar een andere school.

Reclamecampagne islam

Ze vertelt: “In 1990 voelde Saddam dat zijn positie zwakker werd. Daarom ging hij meer nadruk leggen op het islamitische geloof. Onder andere in televisiecampagnes.” Yeraz concludeert: “Het is de makkelijkste manier om met de hoofden van de mensen te spelen.”

Christenen kregen het vanaf die tijd steeds moeilijker. Yeraz vertelt dat moslims in

Basra christenen wilden dwingen om een hoofddoek te dragen op straat. “Daar was helemaal geen wet voor, maar Saddam had de steun van de moslims nodig en trad er niet tegen op.”

Ze vertelt hoe ze thuis in Bagdad elke vrijdagmiddag na het vrijdaggebed van de moslims door de luidsprekers op de moskee hoorde dat een goede moslim een christen geen hand geeft. “Wij zouden hun bloed aan onze handen hebben, een verwijzing naar oud zeer van een strijd tussen christenen en moslims in de begintijd van de islam.”

Verhuizen

“Steeds meer christenen trokken naar de centrale steden, Maar daar moet je geld voor hebben, want het leven in een stad is duur.” Zelf verhuisde de

familie van Basra in het zuiden van Irak naar het centraal gelegen Bagdad. In Bagdad zijn ze nog zeven keer verhuisd. “Sommige moslims vinden het normaal om je in je gezicht te spugen. Het is dan een zegen om ’s ochtends je huis uit te gaan en een christelijk gezicht te zien.” De christelijke Armeniërs zochten elkaar op in de wijken. Woonden er twee gezinnen in een straat en kwam er een huis vrij, dan werd er snel een derde gezin getipt. Het omgekeerde gebeurde ook: als te veel christelijke families een straat verlieten, vertrokken de overblijvers vaak ook. “En het was altijd examentijd als we weer eens moesten verhuizen,” roept Yeraz.

De geschiedenis van de Armeniërs in Irak is kort. Na de genocide op de Armeniërs in 1915 in het Osmaanse rijk vluchtten veel Armeense families. Ze kwamen terecht in Iran, Syrië, Libanon en Irak. Aan dat verblijf lijkt nu een einde te komen. Yeraz vertelt dat er vroeger 3.000 Armeense families in Irak woonden en dat er daar nu nog maar 500 van over zijn. “Mensen vluchten naar Syrië. In Beiroet struikel je over de Iraki’s. Soms leven families zelfs op straat.”

Kennismaking Nederland

UAF, een stichting die het vluchtelingen studiebeurzen geeft, zorgt ervoor dat Yeraz in september aan de universiteit kan beginnen. Ze wil Engelse taal- en letterkunde studeren.

Er zijn echter nogal wat bureaucratische hobbels op de weg en ergens is er een frustrerende computerstoring bij een van de organisaties die haar aan papieren moet helpen. In Irak kon ze niet studeren. Het was een van de redenen voor de vlucht naar het buitenland.

De eerste kennismaking met Nederland was niet positief. De familie kwam naar Nederland met het idee dat ze in een christelijk land terecht zouden komen. Na alle nare ervaringen van pesterijen door moslims in Irak, gaf het opnieuw stress om in het AZC tussen voor het merendeel moslims terecht te komen: “In het AZC komen we dezelfde mensen tegen die afgeven op het kruis.”

Die bespotten een zangeres als Madonna, die met een kruis om haar nek loopt, maar nauwelijks kleren aan heeft. Yeraz stoort zich daar ook aan: “Mijn lichaam is van Christus. Als iemand mijn lichaam bespot, bespot hij Christus.” Daarom houdt ze het bedekt. Kleding die te weinig verhult, krijgt geen goedkeuring.

Een tweede schok was het post-christelijke karakter van Nederland. In het Midden-Oosten is er bijna niemand die zegt dat hij *niet* in God gelooft. Yeraz kan er niet over uit dat zoveel mensen hier zeggen dat ze ‘niks’ zijn. “Laatst zei iemand tegen me ‘Ik geloof in mezelf.’ Toen vroeg ik: ‘Heb jij dit alles, de hele wereld, dan gemaakt?’” Ze wanhoopt lachend aan de Nederlanders, die

het zelfs zo bont maken dat ze, zelfs als je gezegd hebt dat je christen bent, nog steeds denken dat je ‘niks’ gelooft.

In Irak

Yeraz was actief in de Armeens-apostolische Kerk in Bagdad. Ze zat in de bijbelgroep van de priester. “We leerden uit de bijbel en we leerden een christelijk leven leiden door vanuit de kerk op bezoek te gaan bij arme mensen en ze te helpen. Als we hoorden van een meisje dat verliefd was geworden op een moslim, probeerden we haar daar vanaf te brengen.” Yeraz vertelt dat moslim jongens in Irak soms een mooi praatje hadden: “Ze zeggen dan dat ze ook in Jezus geloven.” De werkelijkheid van een huwelijk met een moslim jongen is volgens Yeraz vaak harder. “Het is niet moeilijk om met de hoofd van een meisje te spelen. Zeker niet als er nauwelijks christelijke jongens zijn, omdat die zijn gevlucht naar het buitenland.”

De groep probeerde vooroordelen weg te nemen over christenen. “We wilden geen aanstoot geven, maar ik ben wel open. Ik geloof in Christus. In de bijbel staat: er komt een dag dat je mijn naam zult verloochenen. Het is een aansporing om dat niet te doen. Ik geloof dat het christelijk geloof de ware manier is om tot God te komen.”

De verhoudingen van christenen en moslims waren gespannen. In ieder geval vanuit de

christelijke positie, blijkt. Yeraz: “Je probeerde wel vrienden te zijn met moslims, maar met christenen toch liever.” Ze vertelde nooit uit zichzelf dat ze christen was, alleen als mensen er naar vroegen. Maar mensen in Irak zien het bij Armeense christenen toch aan hun lichtere huidskleur.

Terreur

Onder Saddam kon je geen promotie maken als christen. “Tenzij je geloofde in de ideologie van de Baath-partij. Maar als je ook maar een kleine fout maakte, dan werd je gedood.” De situatie is sinds de val van Saddam alleen maar verslechterd. Een goed opgeleide Armeense christen was door een technische academie in Bagdad gevraagd om decaan te worden. Hij accepteerde. Ook nadat hij een dreigbrief had gekregen. “Voor degenen die hem benoemden maakte het niet uit dat hij christen was, maar onder het personeel lag dat anders. De dag erop kreeg hij een telefoontje dat er een bijeenkomst zou zijn in een van de collegezalen. Een aantal mannen wachtte hem daar op en vermoordden hem.” Ida, een vrouw met twee kinderen, deed schoonmaakwerk voor Amerikaanse militairen. Ze werd benaderd door terroristen om daar mee op te houden. “Maar ze had ook haar twee kinderen om voor te zorgen.”

“Sinds de val van Saddam is het erger dan vroeger. Iedereen doet wat hij wil.” Van de 200

Armeense families die in de jaren tachtig in Basra woonden, zijn naar verluidt nog maar 5 families over, ongeveer 50 mensen. “Mensen hebben brieven gekregen waarin werd geschreven dat ze weg moeten gaan, omdat dat beter is voor hun dochters. Maar waar moeten ze naartoe? Stel dat je weg wilt, iedereen weet dat dat onder dwang is. Je krijgt dus geen waarde voor je huis.”

“Mensen worden gekidnapd voor de absurde losgeldsommen van \$ 250.000 tot \$ 500.000. De kidnappers denken dat alle christenen familie in het buitenland hebben met geld. Ze weten niet dat we hier soms in asielzoekerscentra zitten.” Als er niet wordt betaald, worden de mensen gedood.

Gesloten kerken

De Armeense kerken in Irak zijn dicht sinds de oorlog eindigde, vertelt Yeraz. “Er is geprobeerd de kerken op vrijdag te openen, wij vierden ’s vrijdags de weekendviering, maar daarop volgde meteen een bomaanslag met een bomauto.” Vier mensen werden gedood in de aanslagen, zodat de kerken nu dicht blijven. Alles van waarde wat in de kerk was, werd gestolen. “Op Kerstavond is in het geheim een viering georganiseerd. Mensen moesten hun auto’s verderop in de straten parkeren en niet voor de kerk. Het was een vroege viering, om twee uur ’s middags, terwijl de viering eigenlijk ’s avonds om tien uur moet zijn.”

In Nederland heeft de de Armeens-apostolische Kerk twee kerkgebouwen. Yeraz zingt in het koor en wil het christelijk geloof verkondigen. Ze doet dat in haar parochie: “Armeense kinderen groeien op in een context die ‘niks’ gelooft. Ze weten niet dat er een God is, dat er profeten zijn; Jezus Christus zegt hen niets. Ze vragen zich af: waarom je zou bidden tot een God die je niet ziet.”

Toekomst voor Irak

Ze heeft moeite met de vraag naar de toekomst van Irak en de toekomst van christenen in het land. “Misschien is er toekomst als mensen onder de nieuwe regering christenen in eerste instantie weer als mensen gaan zien.” Mishandelingen van gevangenen zoals in de Abu Graib gevangenis richten echter veel kwaad aan: “Dan denken moslims: zie je wel waar christenen toe in staat zijn!”

Het was in 1915 dat Irak, Iran en Libanon de deuren openden voor de vluchtende Armeniërs. De familie was dus nog maar recent in het land. “Ik heb de Irakese nationaliteit, maar ik kan niet zeggen dat ik een Irakese ben. Ik ben een Armeense.”

Toch: “De stad waar je geboren bent en waar je bent opgegroeid, daar heb je hele bijzondere herinneringen aan.”

Vanwege redenen van privacy is de naam Yeraz gefingeerd. In het Armeens betekent de naam ‘droom’.

Barbiepoppen in de traditionele klederdracht van moderne Assyriërs en in de kleding van oude Assyriërs (v.l.n.r.), gemaakt door een Assyrische vrouw in Engeland. Foto: KVvO

Assyriërs vermoord. Onschuldige mensen.”

Veel Assyriërs vluchtten naar Syrië en vestigden zich net over de grens. Youel heeft er nog familie wonen. Zijn moeder en twee zussen wonen in Canada sinds 1996 en 1997. Zijn vader overleed daarvoor in Irak. “Ik heb familie in Canada, Oostenrijk, Engeland. Mijn tante woont in Nieuw-Zeeland. Wij, Assyriërs, reizen veel.”

Werk

Na de middelbare school in Basra studeerde hij ‘mechanical engineering’ in Bagdad. Op basis van die opleiding was hij in feite ingenieur. “In Nederland had ik voor hetzelfde diploma nog twee jaar moeten studeren aan de universiteit in Eindhoven of Delft. Daarvoor moest ik eerst nog twee jaar de Nederlandse taal leren. Maar ik was gevlucht, had veel meegemaakt in de oorlog, en had daarom niet zoveel zin om nog te studeren. Ik wilde gaan werken en geld verdienen.” Uiteindelijk kwam hij alsnog in de collegebanken terecht, want bij zijn baan als orderverzamelaar in een magazijn kreeg hij problemen met zijn linkerarm en rechterschouder. “En ik sjouwde maar door, anderhalf jaar lang, zonder er iets aan te doen. De bedrijfsarts had het snel gezien. Ik ben

De heer M. Youel is netwerksysteembeheerder bij DeliXL van Ahold. Hij diende in Irak zeven en een half jaar in het leger en vluchtte in 1992 naar Nederland. In Ede kerkte hij bij de Nederlandse Gereformeerden in hun Proosdijkerk. Sinds acht jaar gaat hij ook naar de diensten van zijn eigen Assyrisch-apostolische Kerk, die worden gehouden in diezelfde Proosdijkerk.

M. Youel woont in een flat in een buitenwijk van Ede. Nederlander kan het haast niet. De in het Midden-Oosten gebruikelijke meubelbedekking geeft het interieur een oriëntaals tintje. Op de televisie staat zijn trouwfoto met ernaast een grote wenskaart ‘To my husband on Valentine’s Day’. Boven een van de fauteuils hangt een reproductie van een schilderij met een van de oude Assyrische koninginnen in een strijdswagen: ‘Samiramis, koningin van Assyrië, valt, gewond aan hoofd en hand, de vijand aan, 2000 vC’.

Hij werd in 1963 geboren in de zuidelijke stad Basra in een

gezin van zeven kinderen: “Wij hadden in die tijd een goed leven. We woonden goed, mijn vader werkte en verdiende voor ons hele gezin en mijn broer studeerde in Engeland.” De familie verhuisde van het noorden naar het zuiden van Irak als gevolg van de ‘firmen Semele’ in 1933, de slachting van Semele, waarbij 7.000 Assyriërs werden vermoord. Daaronder ook Youel’s grootvader. “De ‘firmen Semele’ was een van de grootste klappen voor het Assyrische volk. Irak lag in die tijd in de Engelse invloedssfeer. Het was een politiek spelletje. De Assyriërs werden in de handen van de Koerden en het Irakese leger gespeeld en zij hebben de

toen voor 100% afgekeurd voor mijn werk.” Hij zat een paar maanden thuis, maar dat was niks, zodat hij weer naar school ging. “Daarna kwam ik weer bij dezelfde baas terecht, maar nu op een andere afdeling. Ik ben nu netwerkbeheerder bij Deli XL.”

In Irak moest hij na zijn afstuderen meteen in dienst. “Ik was jong, studeerde en droomde over de toekomst. Maar toen begon de oorlog met Iran en moest iedereen het leger in. Zeven en een half jaar was ik in dienst. Daarna ben je je toekomst kwijt. De oorlog was ellendig en het land was onrustig.”

Londen-Ede

Youel is sinds een jaar getrouwd, ‘parttime’ vertelt hij: “Mijn vrouw woont, met haar moeder en zus, in Londen en ik in Ede.” Twee keer per maand bezoekt hij haar. Zijn vrouw heeft een Britse verblijfsvergunning. Als ze Engeland verlaat voordat ze de Britse nationaliteit heeft, raakt ze die kwijt. Wel is ze een keer een maand in Ede geweest, maar daar is verhoudingsgewijs weinig te beleven. “In Londen wonen de Assyriërs allemaal op één plek, Ealing Broadway (een gemeente van Groot-Londen, red.). Ze zoeken elkaar op. Dat is in Ede niet. Of ik in Engeland zou willen wonen? Ja, dat zou ik best willen, maar het feit dat je daar moeilijk een baan vindt, zeker op mijn leeftijd, is een van de redenen dat ik dat niet doe.”

Assyrische Kerk van het Oosten

Youel hoort bij de Assyrische Kerk van het Oosten. “Doordat ik altijd gelovig ben gebleven, leef ik nog en ben ik niet dood gegaan. In het leger waren tijdens de oorlog God en Jezus altijd bij mij. Zij hebben mij echt gered. De paar dagen in de maand dat ik verlof had, ging ik naar de kerk.”

Hij vertelt dat hij vaak meedeed aan een strenge vasten van drie dagen, de vasten van de profeet Jona. “We eten en drinken tijdens die vasten gedurende drie dagen niet. Helemaal niks. Je bent niet verplicht om die vasten te doen. Sommige mensen vasten elke dag tot 12 uur ’s middags en eten dan vegetarisch voedsel. Maar anderen vasten echt 72 uur achter elkaar.”

De gelovigen zijn hecht met elkaar verbonden, vertelt Youel. Je hoort er nauwelijks dat mensen niet geloven. “Mensen verzorgen hun geloof goed. Ze zijn sterk in hun geloof. Als je als christen tussen moslims woont, moet je sterk zijn. Het is heel anders dan hier in Nederland, waar het leven gemakkelijk is en mensen kunnen zeggen dat ze niet meer in God geloven. Bij ons waren de mensen altijd dicht bij de kerk en dicht bij elkaar. Ik ben er zeker van dat het geloof van 95% van de christenen die soldaat waren in de oorlog, sterker is geworden.”

Zelf maakte hij twee van de oorlogen mee. Hij diende in de oorlog met Iran en later een

jaar in de oorlog met Amerika. Twee jaar na die oorlog, in september 1992, vluchtte hij naar Nederland.

De Nederlandse Gereformeerde Kerk

Toen hij in Ede kwam, kwam hij in contact met de Nederlandse Gereformeerden. “Ik kerkte daar in het begin en had goed contact met die mensen. Ze waren een soort familie voor mij. Ik had soms slechte dagen en zij stonden altijd achter mij.”

Via hem werd de Gereformeerde Kerk in Ede de thuisbasis van de Assyrisch-apostolische geloofsgemeenschap van Nederland. Youel is voorzitter van de kerkenraad. Voor de eerste dienst, waarvoor de bisschop van Europa overkwam, Mar Odisho die woont in Zweden, had de gemeenschap de rooms-katholieke kerk gehuurd in een dorp nabij Amersfoort. “Maar we moesten daar 250 gulden per dienst betalen. Dat was veel te veel. We waren allemaal asielzoekers in die tijd en we hadden helemaal geen geld. Uit de kerkkas moest ook het ticket van de dominee worden betaald.”

Tegen de achtergrond van zijn inburgering binnen een protestantse omgeving noemt Youel de Assyrisch-apostolische priester ‘dominee’. Het Assyrische *qasha* kan naast ‘priester’ ook ‘dominee’ betekenen.

“De Nederlandse Gereformeerde Kerk zei toen dat we de kerk altijd mochten ge-

bruiken als we deze nodig hadden. Zonder iets te betalen. Ze deden alles voor ons. We kregen spullen, apparaten, koffie, alles, en ook de wijn voor het Avondmaal – het brood voor het Avondmaal echter bakte onze priester zelf. Zo zijn we dus in hun Proosdijkerk terechtgekomen.” Mensen van de Gereformeerde Kerk haalden ook de mensen uit de asielzoekerscentra in de omgeving van Ede op voor de vieringen. Ede is centraal gelegen en heeft een goede treinverbinding. Dat is belangrijk, omdat de gezinnen uit het hele land komen: Roosendaal, Oldenzaal, Rotterdam, Amsterdam, Hoofddorp, Nieuw Vennepe, Enschede, Nijmegen. Inmiddels kerkt de gemeenschap er acht jaar. Al die tijd komt er een priester uit Lon-

den, ‘qasha’ Stephanos. De diensten zijn op zaterdag, omdat hij in Londen zijn eigen gemeente heeft waar hij ’s zondags moet zijn. In principe is er één keer per maand een kerkdienst. Voor de vieringen van Kerstmis en Pasen komt een priester uit Italië, qasha William. En één keer per 1 à 2 jaar komt bisschop Mar Odisho op bezoek. Eén keer is zelfs de patriarch, Mar Denkha, in Ede geweest.

Trots vertelt Youel dat de patriarch bij hem thuis te gast was. “Zijn moeder heeft hem toen hij nog in de moederschoot was aan God gegeven, opdat hij bisschop werd. We noemen dat ‘nidhr’. Hij mag niet trouwen.” Het verschijnsel ‘nidhr’ lijkt op de speciale toewijding in het Oude Testament van iemand - een *nazir* - aan God (b.v. Simson in Richt 13 en 16; vgl Num 6). “Ook bisschop Mar Odisho logeert hier bij mij. Hij is een prachtig iemand. Hij is een zeer eenvoudig iemand. Ik heb heel goed contact met hem. Alsof hij mijn oudste broer is. Hij heeft mijn huwelijk ingezegend in Londen, in de kerk van qasha Stephanos.”

Oecumene

Youels vrouw is ook Assyrisch, maar hij vertelt dat gemeng-

de huwelijken de normaalste zaak van de wereld zijn.

“Je kunt met bijvoorbeeld een Syrisch-katholiek trouwen, het maakt niet uit. Mijn vader was Assyriër, mijn moeder is Chaldeeus-katholiek.”

Er wonen Chaldeeërs in Ede. Zij komen ook naar de Assyrische diensten. “In Irak waren er nooit problemen tussen ons en in Nederland ook niet. Onze priester heeft ook het huwelijk van twee Chaldeeërs ingezegend, en de Chaldeeuwse priester het huwelijk van twee Assyriërs.”

“Als je geen voorganger kunt krijgen van je eigen kerk, dan is het geen probleem als je huwelijk wordt ingezegend door iemand van de Syrisch-orthodoxe Kerk, de Assyrische Kerk of de Katholieke Kerk.” Youel vertelt dat een Chaldeeus-katholiek gezin hun kind in de gemeenschap heeft laten dopen en zelfs een Nederlands gezin van protestantse komaf in Ede.

Toekomst in Irak

Youel: “De situatie in Irak is uit de hand gelopen. De Amerikanen hebben het helemaal verkeerd ingeschat. Er wonen in Irak verschillende soorten mensen. Je hebt onder de moslims verschillende groepen, soennieten en sji’ieten, en die haten elkaar. De christenen zitten daartussen. En Koerden in het noorden willen een eigen land. Iedereen probeert de macht voor zichzelf te verkrijgen.”

Assyrisch-apostolische doop in de Edese Proosdijkerk. Foto: KVvO.

De Engelsen zegden in WO I de Assyrische christenen een eigen staat toe, maar het plan werd nooit ten uitvoering gebracht. Youel: “Het is gewoon mijn land. Mijn volk was er al 7.000 vC. Ook Israël heeft een eigen land gekregen. Waarom hebben wij geen eigen land? Je kunt het in de bijbel lezen; het is gewoon de geschiedenis.”

“Bush vraagt God om Zijn zegen voor Amerika, dat ten oorlog trekt. Dat moet hij niet doen. God is niet voor oorlog; Hij heeft niets met oorlog te maken.” Youel ziet niet dat er dingen ten goede zijn veranderd sinds de Amerikaanse inval. “Mijn familie in Basra vertelt me dat ze maar vier uur per dag elektriciteit hebben en er geen water is. De mensen moeten hun water kopen.”

“Je hoort dramatische verhalen. Er zijn zoveel christenen vermoord in Bagdad, in Mossoel, in Basra. Mensen die in Basra een slijterij hadden werden vermoord.” Ook een neef van Youel met een drankwinkel kreeg dreigbrieven. “Hij is met zijn vrouw naar Syrië vertrokken. Hij durfde er niet meer te leven. Wie beschermt hen? Of er toekomst is voor christenen in Irak...? Ik twijfel.”

“Het is moeilijk om een stabiel land te krijgen. De mensen zijn veertig jaar onderdrukt. Het is als met een vogel die je in een kamer opsluit. Als je de deur opendoet, is-ie weg. Je kunt mensen niet in één dag en één nacht vrijheid geven. Dat is heel moeilijk.”

“We hopen dat een nieuwe regering de christenen niet zal vergeten”

Een rijtjeswoning in Oldenzaal. De familie woont er nog maar een jaar. Helda vertelt dat 100 meter achter het huis de kerk ligt. Als we de andere kant op kijken wijst ze aan de voorkant van het huis achter een paar rijtjes huizen de school aan waar de twee jongste kinderen naar school gaan.

De oudste dochter volgt een juridische opleiding aan het ROC. De andere dochter gaat naar de basisschool met haar jongere broertje Frank.

Frank is in Nederland geboren. Helda vertelt hoe hij aan zijn Hollandse naam komt: “We kwamen rechtstreeks uit het asielzoekerscentrum aan op het station in Ommen, waar we werden opgewacht door twee mensen van Vluchtelingenwerk. In het huis dat we toegewezen hadden gekregen, ontmoetten we Frank.” Een boom van een vent blijkt uit haar gebaren. Hij gaf de familie een hartelijke welkom en was ook later zeer behulpzaam: “Hij heeft heel veel gedaan voor ons. Ik vergeet hem nooit.”

Staatsterreur

Helda is 39 jaar oud. Twaalf jaar geleden vluchtte het gezin uit Irak. Haar man was teruggekeerd uit dienst in het leger in de oorlog van Irak en Iran. Die oorlog duurde van 1980 tot 1988. “Hij had nog geen adem gehaald of hij werd al weer opgeroepen voor de volgende oorlog, de Eerste Golfoorlog die begon in 1991,” vertelt Helda. Hij weigerde, waarop de familie vluchtte. De straf voor dienstweigering was dood door ophanging, maar haar man had genoeg van de oorlog: “In de oorlog tegen

Iran mochten de christenen voorop lopen in de linies,” vertelt ze. “Zijn ene broer was gewond geraakt, een andere broer was gedood.”

Ze verlieten een land waar de geheime dienst alomtegenwoordig was. Helda werkte er in een kapperszaak. “Wildeste je daar een kapperszaak openen, dan had je bijvoorbeeld toestemming nodig van de geheime dienst.” Maar voor wat hoort wat: “Als klanten zich negatief uitlieten over de regering, dan moest dat worden doorverteld.” Ze vertelt het verhaal van een familie, waarvan een zoon was gevlucht. “Elke dag stond de geheime dienst aan de deur om ze onder druk te zetten te vertellen waar hij was.” Toch vluchtte ook Helda met haar gezin. Haar zus was al in de jaren zeventig vertrokken naar Amerika. Helda reisde naar Nederland. Haar vader heeft ze niet meer gezien. Hij overleed in 1997. Van hun moeder krijgen ze de laatste tijd foto’s via e-mail. Kort geleden werd ook de webcam aangesloten, zodat oma de kleinkinderen kon zien. Helda: “Ze hoopt ze nog in het echt te zien voordat ze sterft. Ze is in de zeventig, maar ze ziet er veel ouder uit.” Ze laat een foto zien uit Irak: een aantal grote zoons en kleinkinderen staan rondom een oude, kleine vrouw met wit haar en verschrompeld gezicht.

Slachtoffers

Helda’s zus wilde na het einde van de oorlog tegen Iran vluch-

ten met haar gezin. Haar man was net terug uit de oorlog: “Het was toen geweldig druk met aanvragen voor paspoorten. Veel mensen wilden weg, vooral christenen.” Het kon niet anders dan de aandacht trekken van de autoriteiten. Helda’s zus, haar man en twee kinderen werden vermoord. “Op 4 juli 1990. Mijn moeder en zijn moeder werden helemaal gek. Wij allemaal. Zo verdrietig waren we.” Ze pakt een beduimd groen mapje met foto’s: “Dit zijn ze. Die kinderen zijn niet ouder dan tien en negen geworden.” Het kleinste kind, een baby nog, werd gespaard. Hij is geadopteerd door familie die in Engeland woont. “Hij is nu vijftien.” Niet lang daarna vluchtte Helda zelf met haar gezin: “Mijn ouders wisten van niets.”

Veel Assyrische families hebben een geschiedenis van vluchten. “In 1933 zijn er Assyriërs afgeslacht. Mijn familie vluchtte naar Iran, Syrië, Rusland. Mijn vader is in Rusland geboren. Onder Saddam Hussein moest je daar geen ruchtbaarheid aan geven. Dat kon zich tegen je keren. In 1979 zijn er Assyriërs gedeporteerd. Veel vrienden en bekenden van ons werden op een vrachtwagen gezet en zo naar Iran gereden.”

Helda vertelt hoe bang ze in Nederland was voor de autoriteiten, zolang ze elke week een stempel moest halen op het politiebureau; de verplichte

stempel voor mensen zonder definitieve verblijfstatus. Op een van die dagen werd ze uit de rij gedirigeerd. “Oh nee, we hebben toch niets fout gedaan, dacht ik.” Maar het bleek dat ze een A-status hadden gekregen als vluchtelingen. Toen mochten ze gaan werken. Een van de vele sollicitatiebrieven die haar man verstuurde was raak: hij werd spoorlegger bij Volker Stevin in augustus 1995. Al zijn diploma’s als sportleraar lagen bij het Ministerie van Onderwijs in Bagdad. “Die hoefden we natuurlijk niet op te vragen.”

De Surprise Show

Het verdriet om de familie zo ver weg en de heimwee zitten hoog. Ze kreeg gezondheidsproblemen. “Als ik naar de Surprise show keek van Henny Huisman, dacht ik altijd aan mijn vader in Irak en zijn broer in Syrië. Ik hoopte zo dat ze elkaar nog eenmaal zouden ontmoeten.” De twee mannen hadden elkaar voor het laatst gezien toen Helda vier was. Het is er nooit van gekomen. Helda zelf zag wel via diezelfde Henny Huisman in 1996 haar zus uit Amerika voor het eerst weer. Met goede moed zegt ze: “Dus het is wel gebeurd. Op een andere manier, met twee andere personen uit de familie, maar mijn gebed is verhoord.”

Familie in Irak

Een jaar geleden kochten ze hun huis, de kinderen groeien op en gaan naar school en haar

man heeft promotie gekregen op zijn werk na tien jaar trouwe dienst. Daarvoor dankt ze God. Zelf heeft ze het Nederlandse diploma voor kapster gehaald. Ze willen vooruit. Niet voor zichzelf, maar om geld te kunnen blijven sturen naar familie in Irak.

Zorgen zijn er genoeg. Een broer is met zijn kinderen gevlucht naar hun oom in Syrië, waar ze een kamer hebben gekregen en wat meubels. “Mijn nichtje wordt naar school gebracht met de auto, maar dat is eigenlijk al te gevaarlijk. Mijn neefje gaat niet meer naar school, omdat er geen geld is.” Helda’s broer in Bagdad is twee keer ontsnapt bij een bomaanslag. Zijn foto staat op het bureaublad van de computer. Telkens als er een autobom is ontploft, zit ze met angst voor familie en bekenden bid-dend voor de televisie.

Een neef werd slachtoffer van een afrekening: “Ze belden aan en zijn moeder deed open. Een man, die netjes zijn naam noemde, vertelde dat hij voor haar zoon kwam. Ze riep hem. Toen hij naar buiten liep werd hij doodgeschoten.” Hij werkte voor de Amerikanen.

De koningin!

“Het was heerlijk om in Nederland te komen en het is heerlijk om in Nederland te zijn. We slapen hier goed, omdat we niet bang hoeven te zijn. Er is niemand die op onze deur klopt: jullie moeten bij de partij gaan. Het is alleen zo jammer dat mijn moeder hier niet is.”

Ze gaat ervoor in Nederland. Toen koningin Beatrix in de buurt een manege opende, sprong ze op haar fiets om te gaan kijken. “Ik ging in vrijheid,” vertelt ze, “er was niemand die me zei dat ik moest gaan en er was niemand die aan de deur zou kloppen als achteraf zou blijken dat ik niet was geweest.” Met haar kinderen worstelde ze zich een plaatsje naar voren en stond ze druk te zwaaien met een vlaggetje. “Er was nauwelijks politie. We stonden vooraan en ze keek ons zó aan,” zegt ze terwijl ze haar hoofd opzij draait en een koninklijke glimlach laat zien.

Eerste lectrice ooit

Ze merkt dat veel mensen niet weten dat er christenen zijn die uit het Midden-Oosten komen. Bij haar vrijwilligerswerk in de katholieke parochie bij het asielzoekerscentrum waar de familie destijds woonde, weigerde ze tijdens de vasten het koekje bij de koffie. “‘Echt geen koekje?’ vroeg die mevrouw en toen ik vertelde dat ik vastte, vroeg ze of ik aan de ramadan deed! Ik zei: ‘Ramadan is islamtisch. Ik ben christen.’” Ze doet graag vrijwilligerswerk in de kerk. “Zonder kerk voel ik me als een vis die uit het water is gehaald.” Ze was onder andere lectrice in de katholieke parochie. Daardoor

Een afbeelding van de Assyrische vlag staat op het deurkozijn en op de afzuigkap. Ook de klok in de huiskamer is in Assyrische stijl. Uitdrukking van het etnische bewustzijn van de Assyrische christenen.

is ze, vertelt ze, terwijl ze euforisch met haar arm in de lucht zwaait, de eerste lectrice ooit onder de Assyrisch-apostolische christenen. In die kerk vervullen vrouwen immers geen rol als lector.

In Bagdad was ze elke avond in de kerk te vinden. Meteen nadat ze de katholieke parochiekerk in haar wijk in Oldenzaal had ontdekt, schreef ze zich in als lid. In haar eigen Assyrische Kerk zingt ze in het koortje en is ze sinds kort lid van de kerkenraad. Eens in de twee maanden zijn er eucharistievieringen van de parochie waartoe ze behoort. Daarvoor komt een priester over uit Rome, Engeland, of de aartsbisschop uit Zweden. “Je ontmoet mensen uit het hele land en soms zie je ineens mensen die uit hetzelfde dorp in Irak als jij komen.” Voor het kerkkoor is het wel wat lastig repeteren als mensen zover uit elkaar wonen.

Toekomst

“De christenen zouden best willen werken voor de Ameri-

kanen, maar durven het niet meer. Het is zelfs zo dat ze Amerikaanse soldaten met een grote boog ontwijken, omdat ze al snel worden verdacht van collaboratie. Amerikaanse soldaten zijn immers ook christen. Het is zelfs zo dat christenen al bang zijn als een Amerikaanse soldaat te lang naar hun huis kijkt. Dat is al voldoende om verdacht te worden. Eerst waren de Amerikaanse soldaten magneten die mensen aantrokken. Nu zijn het magneten die mensen afstoten.” Helda is bang voor grotere onrust als de Amerikanen zouden vertrekken. Maar ze denkt dat ze blijven. “In Duitsland zitten ze toch ook nog steeds?”

Is er toekomst in Irak vragen we. Haar oudste dochter lijkt het antwoord wel te weten. Zij gelooft er niet in. Voor haar moeder is het moeilijker. Ze hoopt dat de regering iedereen rechten geeft. “Vooral de christenen, want moslims hoeven als groep niet zo te vrezen voor hun rechten. Ik blijf hopen op toekomst voor Irak. We hopen dat een nieuwe regering de christenen niet zal vergeten. Dat we niet van de ene onderdrukking in de andere onderdrukking komen. Dat vrouwen zonder hoofd-
doek over straat kunnen zonder vermoord te worden. We bidden om vrede in Irak voor iedereen.”

“Je moet blijven geloven, dan komt het goed. Vroeger was ik heel verdrietig, ik heb heel veel gehuild. Maar nu voel ik Jezus dicht bij me.”

Toegangspoort klooster Mor Gabriël. Syrisch-orthodoxe priesterkandidaten uit Irak volgen in dit klooster hun basisopleiding. Foto: KVvO.

“Irak is een prachtig land, waar mensen in moeten geloven”

Klemis Anis Alshamani, 47 jaar en Syrisch-orthodox priester van de Sint Thomaskerk in Södertälje, Zweden, is getrouwd en vader van twee kinderen. Hij heeft de zorg voor het Syrisch-orthodoxen in de Zweedse stad, onder wie gelovigen uit zijn geboorteland Irak.

Aboena Klemis werd geboren in 1958 in het dorpje Bahzani, dat op ongeveer 20 km afstand ligt van de Noord-Irakese stad Mossul. Zijn eerste studie was een bachelor's degree in mechanical engineering aan de Technische Universiteit van Bagdad. Hij haalde het diploma in 1979 en diende daarna in het leger tot 1983.

De oorlog tegen Iran was inmiddels drie jaar aan de gang en zou nog doorgaan tot 1988. Naar verluidt sneuvelden 1 miljoen soldaten. Klemis werd met zijn technische achtergrond ingezet als reparateur van auto's en legervoertuigen. “Drie jaar en acht maanden diende ik in het leger. Ik heb als christen geen problemen gehad. Alle mensen met wie ik werkte, waren goede mensen. Ook de officier van onze

groep, maar dan moet ik er wel bij zeggen dat dat een christen was,” vertelt hij lachend. Hij heeft niet gehoord dat christenen speciaal in de frontlinie mochten lopen: “Misschien op sommige plaatsen. Dat zal dan hebben afgehangen van deze of gene kapitein, die als moslim wellicht van christenen af wilde komen en ze daarom in de voorste linies plaatste. Maar dat was geen regel en ik heb nooit van zoiets gehoord.”

Studie in Turkije

Nadat hij het leger had verlaten, werkte hij tot 1989 voor het Ministerie van Olie. Hij was in dat jaar een van de mensen die met toestemming van Saddam Hussein zelf in Turkije gingen studeren. “Dat ging zo: onze bisschop Mor Saverios Hawa had een ge-

sprek met president Saddam Hussein. Saddam vroeg aan onze bisschop wat zijn wensen waren, waarop de bisschop te kennen gaf dat hij graag drie mensen naar Turkije zou sturen om daar te studeren voor priester. Saddam was het er mee eens en hij tekende meteen een bevel daartoe.”

“Ik ging daar naar een zeer goed klooster, Deir Umr oftewel Mor Gabriel. Daar verblijft bisschop Akta^o. Ik studeerde daar van 1990 tot 1991 Syrische literatuur en Syrisch-orthodoxe kerkzang.” Het was een vervolg op religieuze studies die hij al in Mossul volgde, waarbij hij ook de kerktaal van de Syrisch-orthodoxe Kerk leerde, het Aramees. De studie in Turkije duurde een jaar. “Daarna keerden we terug naar Bagdad, waar onze bisschop Saverios ons tot priester wijdde. “Ik werd benoemd als priester voor de Sint Thomaskerk in Mansour, een wijk in Bagdad, waar ik werkte van 1991 tot 1999.”

Welvaart

Hij verrichtte zijn dienstwerk in dat bisdom onder 750 families. “De meeste families bestonden uit overheidsdienaars en zakenmensen.” Zijn Syrisch-orthodoxen zo welgesteld? “Ja, zo’n 60% van de Syrisch-orthodoxen in Irak zijn rijk, vooral in Bagdad. Ze zitten in de handel en hebben werkplaatsen, waar ze bijvoorbeeld schoenen maken. Velen onder hen maken onderdelen voor auto’s.” Ook extreme rijkdom komt voor: “Een van

de mensen is zo rijk dat hij een Syrisch-orthodoxe kerk bouwde in Bagdad: de kerk van Mar Behnam en Mar Matta, in de wijk Dora. De kerk is enkele maanden geleden opgeblazen en werd zwaar beschadigd.” Ook onder het oude regime ging het goed met de Syrisch-orthodoxe gemeenschap, vertelt aboena Klemis: “Er waren geen problemen met hem. Saddam pakte de mensen aan die problemen maakten, of die lelijke dingen over hem zeiden. Maar als je je niet bezig hield met politieke zaken, hield hij ook afstand van jou.”

Parochiepastoraat

Aboena Klemis was druk in de weer in de parochie. Hij doopte, huwde, deed uitvaarten en ging op huisbezoek. Ook waren er wekelijkse bijeenkomsten voor godsdienstonderricht en uiteraard liturgische taken.

De Syrisch-orthodoxe Kerk heeft speciale gedachtenisvieringen voor de overledenen op de derde dag na het overlijden, een week, veertig dagen en een jaar. “Daarvoor kwamen we samen op de vrijdagen en vierden we een *qurobo* oftewel een Goddelijke Liturgie”. *Qurobo* en Goddelijke Liturgie zijn oosterse termen voor eucharistieviering. Daarvan waren er ook twee op zondagen: “Op zondagen hadden we een gewone *qurobo*. We vierden twee keer eucharistie, één viering ’s morgens en één ’s avonds. Mensen die op zondag werkten, gingen na het

werk naar de eucharistie van rond een uur of vier, vijf.” De zondag is een werkdag in het overheersend islamitische Irak.

Hetzelfde werk verricht hij nu in Zweden, waar hij in 1999 naartoe verhuisde. De verhuizing werd noodzakelijk toen bleek dat hij een medische behandeling nodig had die in Irak niet mogelijk was: “Ik ben ziek geworden, had een hartziekte. De kerk kon noch de operatie betalen, noch de medicijnen daarna. In verband met mijn gezondheid was het een goede oplossing dat ik naar Zweden verhuisde.”

In Zweden zijn ongeveer 250 families, zo’n 1000 personen, aan zijn zorg toevertrouwd. Het totaal aantal Syrisch-orthodoxen schat Klemis, met een slag om de arm, op ongeveer 5.000 families. Het percentage Irakezen onder hen weet hij niet zo gauw. Het totaal aantal Irakese christenen in Irak: Syrisch-orthodoxen, maar ook Assyriërs en Chaldeeën, schat hij op ongeveer 1.000 families.

Zweden

We schatten op basis van de 5.000 Syrisch-orthodoxe families in Zweden die Klemis noemt, dat het aantal Syrisch-orthodoxen in Zweden en Irak inmiddels elkaar niet veel ontloopt. In Irak wonen naar schatting 25.000 Syrisch-orthodoxen (slechts 4% van de in totaal 600.000 christenen in het land) op een bevolking van 25 miljoen Irakezen.

Dit betekent dat bisdommen en parochies grote gebieden bestrijken. Klemis behoorde in Irak tot het Syrisch-orthodoxe bisdom van Bagdad en Basra. Het bisdom omspannt dus een groot deel van het land. Het loopt van het centrum, Bagdad, tot het zuiden, Basra, waar de Eufraat en de Tigris uitmonden in de Perzische Golf. Het bisdom telt ongeveer 6.000 families en heeft zeven priesters. Hoofd is bisschop Mor Saverios Hawa.

- Kaart van Irak. -

“Het leven van een gelovige verandert niet met een verandering in tijd of plaats. Ik geloofde in de Heer in Irak en doe dat nu ook in Zweden. Ik ben nog steeds dezelfde, zoals de diensten die ik in de kerk verricht nog steeds dezelfde zijn.” Klemis Anis Alshamani benadrukt de continuïteit die hij voelt. “Ik heb zeer sterke banden met mijn Kerk en de gelovigen van de Syrisch-

orthodoxe gemeenschap.” In Zweden ondertussen zijn er veel moeilijkheden en problemen om te overwinnen. Klemis: “We moeten werk zien te vinden, de taal leren, en duizenden Irakezen die zijn gevlucht net voor het ineensstorten van het regime, hebben moeite met het verkrijgen van een permanente verblijfsvergunning. Ook hebben we te maken met grote problemen die voortkomen uit het verschil in religieuze achtergrond en opleidingsachtergrond tussen

christenen uit Irak en de Zweedse burgers.” Waarna hij krachtig stelt: “We proberen goed met de omstandigheden om te gaan door onze tradities te volgen en door onze goede manieren te behouden.”

Geloof in Irak

Hij gelooft uit principe in Irak: “Ja, ik geloof dat Irak een prachtig

land is, waarin mensen moeten geloven. Het is een land dat ze moeten dienen en waar mensen loyaal aan moeten zijn.” Zijn eigen rol: “De goede mensen van Irak bemoedigen in hun loyaliteit aan Irak als land. Ze bemoedigen, zodat ze vertrouwen hebben in de Heer, dat Irak alle moeilijkheden zal overwinnen en uiteindelijk naar voren zal komen als een vreedzame staat voor ieder-

een.” De harde realiteit ziet ook hij onder ogen: “Er zijn momenteel veel problemen, dat is voor iedereen duidelijk. De mensen lijden onder politieke, economische en sociaal-maatschappelijke problemen. En ze hebben moeite om aan de eerste levensbehoeften te komen.”

Het grootste probleem op dit moment vindt hij echter het ‘religieuze probleem’: “Dat was niet eerder een probleem, maar nu wel.” Klemis wijst op extremisten die met radicale ideeën en denkwijzen van buiten Irak over de grenzen zijn gekomen: “Ze komen uit landen die de Irakezen niet het goede toewensen, buurlanden.” Hij wijst ook op individuen die het niet goed menen met zijn land: “Mensen die uit bijvoorbeeld Jemen komen, of uit Egypte, en zichzelf opblazen.”

“De ontwikkelingen hebben een negatieve impact op het gehele land, maar ik hoop dat de dingen langzaam maar zeker beter zullen worden.”

Extremisten

Christenen in Irak lijden onder dezelfde problemen als de bevolking in haar geheel. Klemis: “Met die uitzondering dat ze recent zijn gaan lijden onder vervolging en bedreigingen met de dood door de extremisten en terroristische groeperingen die van over de grens komen.”

Hij heeft nog steeds veel vrienden en bekenden in Irak: “Zij hebben zich inmiddels aangepast en hun leven ingericht naar de voortdurende

slechte omstandigheden.” Het gebrek aan veiligheid, elektriciteit, water en eerste levensbehoeften stelt de mensen op de proef, maar: “Veel verwanten en vrienden weigeren het land te verlaten. Zij geloven nog steeds dat ze de situatie aankunnen en de levensomstandigheden kunnen dragen, terwijl ze hopen dat de situatie uiteindelijk zal verbeteren.” Hij maakt zich wel zorgen om hen: “De situatie zal niet op korte termijn verbeteren en de dreigingen en moorden van de extremisten en terroristen gaan door. Het kan ertoe leiden dat de overgebleven christenen uiteindelijk ook besluiten het land te verlaten en naar het buitenland te migreren.”

Toekomst

Christenen hebben voor hem een belangrijke toekomst in Irak: “Ik denk dat ze een significante rol zullen hebben in de toekomst van het nieuwe Irak. Het zal wel zijn tijd nodig hebben voordat dingen echt beter worden. Vooral de veiligheid moet toenemen. Als die toeneemt, zal dat een echte verandering ten goede zijn.” Bij verbetering van de situatie in Irak hoort volgens aboena Klemis naast veiligheid “gelijkwaardigheid van alle volken in Irak en het bereiken van een rechtsstaat en democratie.” Hij heeft hoop voor de toekomst, zeker omdat het land een van de rijkste landen ter wereld is. “Alles wat er nodig is, is eenheid tussen de mensen voor het welzijn van allen.”

Een zuster dominicanes bij de poort van Niniveh. Foto: Y. Höhne-Sparborth.

“We geloven zeker dat het leven sterker is dan de dood die we dagelijks rond ons zien”

Op 8 maart 2005, Internationale Vrouwendag, vond, nog in de Vastentijd, op de beroemde dominicaanse universiteit te Rome, het Angelicum, een bijeenkomst plaats onder de titel ‘Preachers: Provokers, Builders, Dreamers?’ (Predikers: Uitdaggers, Bouwers, Dromers?) De dominicanes Margaret Ormond uit Rome sprak met zuster Hanna, dominicanes uit Irak. De congregatie van deze Irakese religieuze engageert zich in het belangrijke project van de volksuniversiteit, die wordt opgericht in Bagdad, waarvoor de Katholieke Vereniging voor Oecumene aandacht vraagt (p. 31). Over de hoop van het licht van Pasen.

Zuster, kunt u iets over uzelf, uw congregatie en de Dominicaanse Familie in Irak vertellen?

“Ik ben zuster Marie-Thérèse Hanna van de Zusters Dominicanessen van St Catherina van Siena in Irak. Mijn congregatie begon in Irak in 1877 toen drie leken-dominicanessen in nauwe samenwerking met een dominicaan besloten een nieuwe congregatie te beginnen om de positie en de belangen van

vrouwen te bevorderen door middel van scholing. Tegenwoordig zijn er 142 leden in onze congregatie. Er is nog een andere congregatie van dominicanessen in Irak, de Zusters van de Presentatie, die ongeveer dertig leden heeft. Wij hebben ook nog negen dominicanen en meer dan 500 dominicaanse leken in het land. Ik ben geboren in Karakosh, Nineveh, en was lerares en directeur van een middelbare

school, voordat ik gedurende twaalf jaar algemene overste was. Ik behoor tot de Syrische ritus. Ik ben net uit Irak vertrokken; ik kwam op 7 januari naar Rome voor een sabbatsperiode. Ik ben nu voor een half jaar ingeschreven aan het Angelicum”.

Was het moeilijk voor u om deze keer weg te gaan uit Irak?
“Ik vond het erg moeilijk en ik ben er nog niet zeker van dat ik er echt weg ben. En iedere dag wordt het zelfs moeilijker voor me. Vroeger was er in Irak onrecht, maar was er wel veiligheid. Nu hebben wij onrecht én onveiligheid. We kunnen niet ons dagelijkse leven leiden met deze chaos, deze onzekerheid en dit gevaar. Ik hou m'n hart vast voor onze zusters en wilde niet van ze weg in deze situatie. Maar ik gehoorzaamde aan mijn priorin en ben naar Rome gekomen om uit te rusten”.

“De situatie is verschrikkelijk. We zijn niet veilig. Daar komt nog iets verschrikkelijks bij: zoveel goede christenen, in meerderheid vaklui, deskundigen en onderwijzenden, hebben het land verlaten. Sommigen van hen zijn gedood, anderen werden gedwongen Irak te verlaten. Het is begrijpelijk dat mensen om politieke redenen Irak moeten verlaten, want ze kunnen er niet overleven. Hun leven loopt gevaar door terroristen die niet willen dat Irak democratisch wordt en op eigen benen komt te staan. Hun leven wordt ook bedreigd door

bomaanslagen. Zo worden we in zekere zin verlaten door onze eigen mensen”.

Waar hebben de Iraki's het meest gebrek aan?

“We hebben vooral gebrek aan stroom. Dat hebben we maar een paar uur per dag. Overal liggen elektriciteitskabels en dat is een lelijk gezicht. De bommen hebben heel onze infrastructuur verwoest. Alle publieke diensten functioneren slecht, omdat er niet naar wordt omgekeken. Als gevolg daarvan gaan we van gebrek aan brandstof naar gebrek aan stroom en medische voorzieningen. De bezettingsmacht heeft onze communicatiecentra vernietigd. Het is moeilijk om met onze zusters in Bagdad te telefoneren, zodat we een satellietverbinding moeten gebruiken. Het Internet helpt ons, maar daar hebben we wel stroom voor nodig. We hebben ook geen schoon water en daarom worden de kinderen zo vaak ziek. De situatie is op dit moment slechter dan onder de oorlog. We kennen onze vijanden niet. We begrijpen niet hoe alles reilt en zeilt. We weten niet wie we kunnen vertrouwen en wie niet. En dat breekt het hele weefsel van de samenleving af”.

Helpen de onlangs gehouden verkiezingen?

“Verkiezingen zijn goed voor Irak; ze zullen ons een wettige regering geven. We weten echter nog niet of de grote partijen voor zichzelf zullen gaan wer-

ken of voor de eenheid van Irak. Veel christenen, zo'n 150.000, zijn niet gaan stemmen omdat het te gevaarlijk was, vooral in Mossul. Geen enkele van onze zusters in Mossul is kunnen gaan stemmen. In Bagdad stemden onze zusters wel. We hopen dat als we eenmaal een nieuwe regering met een eerste minister hebben, dat er dan veiligheid zal komen. Nu krijgen de Koerden meer macht; ze willen autonomie en ze willen de streek rond Kirkuk, die rijk is aan aardolie. Dat zou de eenheid van Irak kunnen aantasten en een burgeroorlog tussen Koerden en Arabieren veroorzaken, of tussen soennieten en sjiieten. We zijn bang voor een burgeroorlog om heel wat redenen en één van die redenen is dat de christenen dan het slachtoffer zullen zijn”.

En de christenen in Irak?

“We zijn altijd een minderheid geweest. Onder het vorige regiem waren er tussen de 700.000 en 900.000, maar nu weten we het niet. We hebben gehoord dat na de bomaanslagen op kerken in augustus 50.000 christenen naar Syrië en Turkije zijn gevlucht. Iedere dag horen we verhalen over dood of vertrek of over beide. Een christelijke ingenieur werd vermoord; zijn familie moest vluchten”.

Hoe zijn de betrekkingen tussen christenen en moslims?
“Op het moment zijn er geen betrekkingen. Volgens de

Irakese grondwet is het verboden om christen te worden. Als één familielid christen wordt, ligt de hele familie eruit. Als er eenmaal veiligheid is geschapen en we met rust gelaten worden, kunnen we onze betrekkingen weer vernieuwen en samen ons werk gaan doen. De meeste moslims zijn het niet eens met wat er gebeurt, de bomaanslagen op kerken en de bedreigingen van de Irakese christenen. We zijn allereerst *Irakese* broeders en zusters; het met elkaar omgaan zal ons goed afgaan, want het aangaan van betrekkingen zit in onze natuur. De moslims waarderen vooral ons werk in de scholen”.

Helpt de Arabische wereld Irak?
“Irak is heel erg alleen. De Arabische wereld houdt met moeite het hoofd boven water. Ze hebben Irak niet geholpen. De Irakezen hebben een lange geschiedenis met veel mogelijkheden en een rijke cultuur. De landen om de Golf zijn tamelijk jong. Nu Irak op de knieën ligt, heeft iedereen zijn eigen belangen in Irak. Ze willen onze aardolie, onze cultuur en willen tegenhouden dat Irak een democratie wordt”.

Het klinkt alsof jullie in de steek gelaten worden. Wie zijn dan jullie vrienden?

“Ik weet het niet. We zijn bevriend met mensen van verschillende landen, maar niet met hun regeringen. Alleen de paus heeft achter ons gestaan, want hij heeft geen ander

belang bij Irak dan dat het de mensen goed mag gaan. We hebben ook familie onder de dominicanen via de Internationale Dominicaanse Zusters en onze Dominicaanse Familie. Het is voor ons een voorrecht deel uit te maken van de Dominicaanse Familie; zij zijn onze reddingslijn”.

“We weten niet wie onze vijanden zijn. We kennen de mensen om ons heen niet. We zien terroristen rondom ons. Heel wat burens zijn ons land binnengedrongen. Er zijn heel veel goede moslims in Irak. Maar de macht ligt nu bij de bezettingslegers. Dus wederom, we zitten er tussen in en kunnen niemand vertrouwen”.

Wat betekent deze situatie, vooral voor de jongere zusters?

“Het is moeilijk voor onze jonge zusters dat ze geen leven, vrijheid en vreugde ervaren, want dat is nu geblokkeerd. Soms zijn ze boos en zijn ze gebelgd over het feit dat het hun zoveel strijd kost. We proberen ze in die momenten bij te staan. Als religieuzen hebben ze niet genoeg rijpheid om ermee om te gaan; wij proberen hen te helpen het te begrijpen. Ik heb ze gezegd: ‘Nu bidden jullie echte

Christelijke Irakese met hoofddoek.

gebeden. Als je boos bent, vertwijfeld, verlaten, dan spreek je over die gevoelens en angsten en geeft ze over aan God, zoals de psalmisten dat doen. Ons lijden verdiept ons gebed en maakt het échter. Iedere Irakees is diep gewond. Dat legt een vreselijke tol op ons volk. De verzoening moet beginnen met onszelf en in de huizen waarin we wonen. Tijdens ons kapittel in juli 2004 kozen wij *verzoening* als thema en we willen op dat thema gedurende dit jaar studeren. En we hopen het te delen met de mensen in onze dorpen. Het is nodig dat we zijn verzoend. Dat is de enige manier om vooruit te komen”.

Hoe bevorderen uw zusters deze nadruk op verzoening? In welke vormen van dienstwerk zetten de zusters zich in?

“Ongeveer twintig zusters geven les op openbare scholen. Eerst waren dat onze scholen, maar ze werden dertig jaar geleden genationaliseerd door het vorige regiem. Nog eens elf zusters geven godsdienstles op scholen; gratis, want de rege-

ring wil ze niet betalen. We waren blij dat we les mochten geven op die scholen. Verleden jaar begonnen we een kleuterschool met kleine kinderen, want we hebben nog geen toestemming om eigen scholen te hebben. We willen een goede basisvorming geven. We hebben ook een kraamkliniek in Bagdad, die zowel christenen als moslims helpt; we willen die uitbreiden. We hebben twee weeshuizen voor meisjes, en twee van onze zusters werken in een openbaar weeshuis voor jongens; al die kinderen zijn moslims. We proberen daar te blijven, omdat het een getuigenis is voor onze mensen dat het erom gaat om menselijk te zijn, verzoend te zijn en om godsdienst daar niet een struikelblok te laten zijn. Natuurlijk doen we ook parochiewerk in de dorpen. Dat zijn de verschillende manieren waarop wij onze prediking uitoefenen. Ons christelijke mensen hebben geestelijke hulp nodig, want ze voelen zich alleen staan met al die emigratie. We moeten de christenen in Irak ondersteunen, die zich verlaten voelen. We moeten ze begeleiden, zij zijn immers de hoop voor onze toekomst”.

In de veertigdagentijd herdenken we het lijden, de dood en de opstanding van Jezus. We weten dat er veel manieren zijn waarop jullie lijden en dood ervaren. Wat zijn de tekenen, zaden van verrijzenis, in Irak? “Eén teken van hoop voor allen is dat we proberen door te gaan

met onze taken. Dat is een teken van de verrijzenis. We geloven zeker dat het leven is sterker dan de dood die we dagelijks rond ons zien. We moeten doorgaan in deze geest. Het gebed is het enige dat ons in staat stelt om door te gaan. Dat is heel diep, het is een realiteit in ons leven. Ons gebed heeft er voor gezorgd, dat we konden doorgaan en deze laatste twee jaar konden doormaken”.

Wat is nu uw hoop?

“Allereerst hopen we op veiligheid en vrede voor de mensen, zodat ze ons land weer kunnen gaan opbouwen. Onze zusters zijn vol energie om leiding te geven op het gebied van onderricht. We willen onze dienst aan ons volk voortzetten en we bereiden ons daarop voor door middel van gebed en studie, omdat we een grote zending te verwerkkelijken hebben. Dat is niet gemakkelijk en het is gevaarlijk voor ons om naar de scholen te gaan of over straat te lopen”.

Kunnen jullie je klooster verlaten?

“Ja, maar het is erg gevaarlijk, vooral in Mossul. Ons klooster ligt daar in een heel gevaarlijk deel van de stad. In Bagdad ligt ons klooster in een rustiger gebied, zodat onze zusters naar buiten kunnen gaan, maar altijd met grote voorzichtigheid. Het is erg moeilijk en gevaarlijk. Sommige zusters zijn bang om naar buiten te gaan en dat is dus een probleem, want ze studeren aan de universiteit.

Sommige dragen hoofddoeken uit zelfbescherming”.

Ons thema is PREDIKERS: UITDAGERS, BOUWERS, DROMERS. Hoe preken als dromers? Wat zijn uw dromen?

“Als dromers hebben we besloten een nieuw project te beginnen met onze dominicaanse broeders. We zijn bezig een Dominicaans Centrum te vestigen in Bagdad bij onze middelbare school, met een bibliotheek en een volksuniversiteit. Onze dominicaanse aanwezigheid, in samenwerking, zal een teken van hoop zijn voor ons volk. Het zal ook een voorbeeld zijn van hoe je samen kunt werken”.

Preken jullie ook als bouwers? Wat bouwen jullie?

“We zijn bouwers. Het gaat er om ons zelf en ons volk op te bouwen als *mensen*. Wij hebben meer wonden opgelopen dan de gebouwen. We moeten worden geheeld om anderen te helen. Dat is het hart van onze prediking: onze identiteit ontwikkelen en betrekkingen opbouwen. Ik ben blij te horen dat onlangs vier van onze zusters gevraagd zijn om op staatsscholen les te geven. Dat is een goed teken van een nieuw fundament. In het verleden konden bijna alleen aanhangers van de Baath-partij lesgeven”.

Op welke manier zijn jullie uitdagers?

“We verzetten ons tegen elke relatie met de bezettingslegers.

We staan dicht bij de mensen en respecteren hun gevoelens. Zij willen zich verre houden van de Amerikanen. Ook al hebben de Amerikanen geprobeerd vriendelijk te zijn, toch worden onze kloosters scherp in de gaten gehouden en zijn er bommen op gevallen. De VS wilde ons geld geven nadat we gebombardeerd waren, maar we hebben 'nee' gezegd. We hebben hun het hoofd geboden en gezegd dat we hun geld en hulp niet wilden hebben. We kunnen niet beschuldigd worden van banden met de Amerikanen, want dan worden we gedood; dus we nemen hun aanbod niet aan vanwege de zaak van onze mensen.

Soms zijn we uitdagers door onze stilte. En we vechten tegen de neiging om uit Irak te vluchten vanwege de verschrikkelijke situatie. We proberen de christenen aan te moedigen om te blijven en niet weg te gaan uit Irak. We proberen te laten zien dat dit land van hen is en dat hun aanwezigheid belangrijk is voor heel het land. We proberen te getuigen temidden van het volk en bij hen te blijven. De goede moslims zijn het hierover met ons eens. De moslims zeggen: "In onze tuin

Zuster Margaret (l.) en zuster Hanna (r.).

(Irak), zijn de christenen de bloemen."

Hoe kunnen jullie mensen vergeven?

"Allereerst, we willen vergeven. Terroristen en buitenlanders willen niet vergeven. Wij hebben deze kracht om te willen vergeven, omdat we van het leven houden. We hebben ook geloof in de toekomst, omdat we een lange geschiedenis hebben. En we stellen ons vertrouwen op God".

Wat zou u willen zeggen tot ons, die jullie familie zijn?

"We zijn erg dankbaar voor jullie steun en liefde, zowel in geestelijke als in financiële zin. De Dominicaanse Familie heeft veel voor ons gedaan. Heel wat onder u hebben ons kaarten en geschenken gestuurd om ons te helpen in onze nood. Anderen hebben ons bezocht. Asjeblijft, blijf ons op deze manier helpen. We proberen een open cultuur te creëren in Irak. Asjeblijft, herinner u dat Irakezen rechten hebben. Probeer onze cultuur van binnenuit te begrijpen. Blijf alsjeblijft openstaan voor ons als volk en leer ons kennen als mensen. Er is zoveel onwetendheid over Irak en zijn volk. We proberen een nieuwe cultuur op te bouwen op onze scholen en universiteiten. Irak is oud, rijk in cultuur en goed opgeleid. We moeten bepaalde dingen veranderen van ons over-

heidsbeleid en we moeten beginnen van onder af aan".

Kunnen we jullie bezoeken?

"Jullie zijn zeer welkom op ieder ander moment, maar nu niet. Het is te gevaarlijk voor jullie én voor ons. Als westerlingen worden jullie als bezetters beschouwd en jullie zullen dan ook worden bedreigd. De Irakezen zien christenen als westerlingen die verbonden zijn met de bezettingstroepen, en daarom als vijanden".

Heeft u voor ons dominicanen enkele woorden tot slot?

"We moeten blijven prediken als dominicanen. We kunnen niet anders. In deze wereld moeten onze waarden veranderen. De samenleving moet veranderen. Respect en niet hebzucht moet onze wereld regeren. We hebben meer democratieën nodig in onze wereld waar de leiders luisteren naar hun mensen en ook aandacht hebben voor hun protesten. Als we meer van dit soort democratieën hadden, dan zouden we nu misschien getuige zijn van een totaal andere situatie in Irak. Kijk wat je daar zelf aan kunt doen in je eigen thuisituatie. Dank u voor deze gelegenheid om te praten over mijn land en mijn volk".

Zr. Margaret Ormond o.p.

Zr. Ormond is dominicanes en coördinator van Dominican Sisters International. Met dank voor de toestemming voor publicatie. Deze vertaling van het oorspronkelijk Engelstalige interview (www.domlife.org/2005/HannaInterview) is gebaseerd op een vertaling door p. A.L. Boks o.p.

De Armeniërs van het Midden-Oosten

Al eeuwen lang wonen er Armeense christenen in het Midden-Oosten, met name in de Arabische landen. Ze stammen uit Armenië, dat ooit veel groter was dan de huidige zelfstandige republiek. Ze trokken er weg als pelgrims of handelaren, of vanwege oorlogsgeweld en verdrijving. Ze ontwikkelden temidden van Koerdische en Arabische moslims en andere oosterse christenen dan zichzelf hun eigen kerkelijke en culturele leven. Armeniërs in Arabische landen zijn vaak in hun geloof alsook leefwijze traditioneler dan Armeniërs uit Armenië zelf, die immers 70 jaar in een Oost-Europese, geseculariseerde, verwesterde en officieel atheïstische maatschappij hebben geleefd.

De aanwezigheid van de Armeniërs in Irak stamt met name uit de 18e eeuw, toen ze door de sji'ietische dynastie die Perzië regeerde (Safaviden), daarheen werden gedeporteerd. Een belangrijke latere impuls tot een verbreiding van Armeense christenen in Arabische landen van het Midden-Oosten geschiedde tragischerwijze naar aanleiding van de Armeense genocide in en om 1915. Op woensdag 6 april 2005 heeft NRC Handelsblad

het artikel «'Elke Armeniërs heeft gruwelijke herinneringen'. Bij de Armeniërs in Syrië blijven de wonden van de Turkse genocide diep» (p 5).

De schaduw van 1915 wordt nog dagelijks gevoeld, aldus correspondent Bernard Bouwman. Wat hij beschrijft aan trauma's negentig jaar later in Syrië, geldt *mutatis mutandis* ook voor de Armeniërs van Irak. Vele Armeniërs vonden na 1915 toevlucht in Irak.

Dat de kleinkinderen en achterkleinkinderen van deze vluchtelingen nu vanuit Irak weer asiel zoeken in het Westen, zoals we lezen in het verhaal van Yeraz, geeft iets weer van de gang door de geschiedenis van het Armeense volk.

De Armeniërs in Arabische landen spreken samen met de Armeniërs in Turkije een iets andere versie van het Armeens dan in Armenië (en in Iran) wordt gesproken. Armeens (niet te verwarren met Aramees) is een taal die niet verwant is met Semitische talen als het Arabisch, Aramees en Hebreeuws zoals die in het Midden-Oosten worden gesproken, maar is verre familie van de meeste Europese talen, het Perzisch van Iran en de talen van Noord-India.

Nestoriaans?

De oudste christelijke kerk van Irak, de Assyrisch-apostolische Kerk van het Oosten of de oude 'Perzische Kerk', werd (en wordt soms) wel 'nestoriaans' genoemd. De gelovigen van deze Kerk protesteren tegen deze benaming die volgens hen geen recht doet aan hun kerk.

Nestorius (begin 5e eeuw) was geen lid van de Perzische Kerk, maar stamde uit het westelijker gelegen Syrië. Hij schreef in het Grieks, de taal van West-Syrië, hoewel hij de taal van het gewone volk uit die omgeving, het Aramees ('Syrisch'), wellicht machtig is geweest.

Nestorius werd aartsbisschop van Constantinopel, hoofdstad van het (Oost-)Romeinse Rijk, en waagde zich op het gladde ijs van de theologie over Christus. Zijn ideeën daaromtrent riepen veel weerstand op in de officiële Kerk van het Romeinse Rijk en werden veroordeeld op het Concilie van Efeze in 431.

De ideeën van Nestorius werden geëxporteerd naar de overkant van de oostgrens, naar de kerk van het daar gelegen Perzische Rijk, waar ze in de archaïsche leer over Christus die deze kerk had, een

vruchtbare voedingsbodem vonden.

Hoewel de Assyrisch-apostolische Kerk van het Oosten Nestorius als een belangrijke heilige accepteert en zelfs naar hem een eucharistisch gebed heeft genoemd, beschouwt zij zijn theologische erfenis niet per se als haar geloofsuitdrukking omtrent de persoon van Jezus Christus. Veeleer weet men zich schatplichtig aan andere vierde- en vijfde-eeuwse theologen uit West-Syrië, die of leermeester of geestverwant van Nestorius waren geweest. Belangrijk is hier Theodorus van Mopsueste, die én een groot exegeet is voor de Assyrische Kerk van het Oosten én een belangrijk inspirator wat de theologische leer over Jezus betreft.

Sommige oriëntalisten vinden het afstand nemen van het 'nestorianisme' door de Assyrisch-apostolische Kerk historisch niet altijd gefundeerd; feit is wel dat binnen het huidige zelfverstaan van deze kerk de benaming 'nestoriaans' als inadequaar en zelfs ongepast wordt beschouwd. Historici bezigen de naam nog wel eens; voor oecumenici is de term voortaan taboe.

Het Assyrische volk geschiedenis en mythologie

1. *Historisch.* De Assyriërs waren in de Oudheid een Semitisch volk dat in Mesopotamië woonde. Veel wetenschappers zijn van mening dat het volk als zodanig reeds voor de christelijke jaartelling in andere volkeren is opgegaan en zo met zijn eigen taal en politieke macht is verdwenen in de geschiedenis.

2. *Kerkelijk.* De kerk van Perzië, die in de Late Oudheid haar eigen weg ging en vaak 'nestoriaans' (zie 'Nestoriaans?') werd genoemd, is zich de laatste eeuwen 'Assyrisch-apostolische Kerk van het Oosten' gaan noemen. Men legt hiermee een verband met oude volk der Assyriërs.

3. *Etnisch:* De laatste honderd jaar laten een nieuw nationaal bewustzijn zien onder midden-oosterse christenen die tot één van de Syrische kerken behoren (de 'Assyrisch-apostolische Kerk', de Syrisch-orthodoxe Kerk, en hun geünieerde tegenhangers) en die doorgaans een van de neo-Arameese talen spreken of gearabiseerd zijn. Sommigen onder hen noemen zich als etnische groep 'Assyrisch'.

Dit etnische zelfverstaan is zo ingeburgerd dat in een land als Irak deze christenen vaak als 'Assyriërs' *tout court* worden aangeduid. De feitelijke identificatie van de huidige Syrisch- of Arameestalgige christenen met de antieke Assyriërs wordt door enkele wetenschappers, met name uit eigen kring, geaccepteerd, maar hun visie krijgt geen steun vanuit de gangbare wetenschap der oriëntalistiek.

4. *Politiek-cultureel:* 'Assyriërs' kunnen ook degenen worden genoemd die in kringen van Syrisch- of Arameestalgige christenen hebben gekozen voor de naam 'Assyriërs' om er de hele etnische groep mee aan te duiden, zoals boven aangegeven. Jan Schukkink noemt hen in zijn proefschrift *De Suryoye* (2003) met een eigen vondst 'Assyristen', een betere benaming omdat het over een ideologische stellingname gaat.

Ook de heer Youel identificeert de huidige Assyriërs met het oude volk als hij zegt: "Het is gewoon mijn land. Mijn volk was er al 7.000 vC. [...] Waarom hebben wij geen eigen land? Je kunt het in de bijbel lezen; het is gewoon de geschiedenis."

Iraks oorlogen onder Saddam Hussein

1980-1988	Oorlog Irak-Iran	2003	Oorlog Irak - VS + Groot-Brittannië ('Tweede Golfoorlog')
1990	Inval Irak in Koeweit		ter verdrijving van Saddam Hussein en zijn bewind.
1991	Oorlog Irak - westerse geallieerden (waaronder VS en Groot-Brittannië; 'Eerste Golfoorlog').	2003-2005	Militaire acties en andere gewelddadige gebeurtenissen duren voort.
	De oorlog ging om Koeweit.		

Soms noemt men de oorlog tussen Iran en Irak 'Eerste Golfoorlog' en telt men daarna door.

Babel Sureth temidden van andere talen

De oude kerktaal van zowel de Assyrisch-apostolische Kerk als de Chaldeeus-katholieke Kerk is het Syrisch. Dit is een regionale vorm van het Aramees, die in Edessa (nu Urfa in Zuid-Turkije, vlak bij de grens met Syrië) werd gevormd voor de christelijke kerk van Mesopotamië en Syrië (vandaar de naam Syrisch!).

Naast de oude Syrische kerktaal heeft zich onder Assyrisch-apostolische en Chaldeeuse christenen een neo-Aramees dialect ontwikkeld, dat in de 19^e eeuw met behulp van Angelsaksische protestantse zendelingen in het gebied tot een echte schrijf- en cultuurtaal werd gevormd. Deze taal heet Sureth, wat letterlijk in de eigen taal gewoon 'Syrisch' betekent. Niet iedereen, ook al spreekt men op zich goed Sureth, kan die taal schrijven of lezen. Dat komt omdat in landen als Irak maar ook Syrië op de staatscholen de landstaal, het Arabisch, wordt onderwezen. Het leren spreken van de eigen taal Sureth geschiedt in het gezin, het leren lezen en schrijven gewoontegetrouw op de kerkschooltjes, buiten de gewone schooltijden om, als het al gebeurt

Sureth heeft enkele verschillende accenten en zoals bij het Arabisch gaan hier verschil-

lende mythen rond over welke regio in Irak of welke geloofsgemeenschap (Assyrisch-apostolisch, Chaldeeus-katholiek) het zuivere Sureth zou spreken. Er zijn in het Sureth boeken gepubliceerd en films geproduceerd.

In de liturgie van met name de Chaldeeus-katholieke kerk worden drie talen gebezigd: Oud-Syrisch, Sureth en Arabisch. En in de westerse diaspora soms in bepaalde situaties ook de taal van het land (bv Engels). Vandaar Babel!, met een knipoog naar de regio waar de Chaldeeërs vandaan komen...

En geheel volgens de realiteit van Babel: niet iedereen spreekt al die talen. Sommigen spreken bijvoorbeeld alleen Arabisch.

Als de Chaldeeuse pastor van Nederland denkt aan katechese, dan zouden eigenlijk minstens al twee taalgroepen: Sureth en Arabisch, bediend moeten worden, en binnen afzienbare tijd waarschijnlijk ook Nederlandstaligen.

Tenminste, als de Chaldeeuse kinderen tegen die tijd wellicht niet al zó geïntegreerd zijn dat ze - zo is de vrees van de priester - naar Neerlands wijs en eer amper meer naar de catechese van de kerk te branden zullen zijn.

Irakese kerken en politiek

De Assyrisch-apostolische Kerk en de Chaldeeus-katholieke Kerk hebben in Irak verschillende politieke posities ingenomen. De Assyrisch-apostolische Kerk van Irak heeft sterk de nationalistische koers van het Assyrisme gevolgd: een eigen identiteit van dit christenvolk, dat zijn wortels terugvoert tot de oude Assyriërs van de Oudheid, en in de moderne tijd ook een eigen plaats opeiste in het Midden-Oosten (ook in de geografische zin, zoals de joodse Staat Israël). Die keuze is deze Kerk en haar gelovigen in de confrontatie met het Arabische nationalisme van Irak in de jaren '30 duur komen te staan. In 1933 loopt het conflict uit op de zogeheten 'fermen Semele', de slachting van Semele waar enkele duizenden Assyrisch-apostolische Irakezen door de hand van Irakese Arabieren (en ook Irakese Koerden, hoewel geen Arabieren) werden vermoord. Anderen vluchtten naar Syrië of het Westen.

De Chaldeeus-katholieke Kerk heeft zich veel meer aangepast aan de situatie van een Irakese samenleving na WO I, die allereerst Arabisch van identiteit wilde zijn. De Chaldeeus-katholieke Kerk lag doorgaans goed bij de Arabische nationalistische machthebbers van Irak, van wie Saddam Hussein er één was. Dit doet niets af aan het

Syrisch-orthodoxen en Syrisch-katholieken van Irak

feit dat ook de Chaldeeërs politiek en sociaal en op het einde van Saddams bewind ook steeds meer religieus geleden hebben van zijn politiek.

De Syrisch-orthodoxe Kerk stelt zich traditiegetrouw op een wijze op die men apolitiek zou kunnen noemen. Overigens kan dit feitelijk ook een politieke keuze genoemd worden. Vanuit die 'apolitieke' opstelling schurkt de Syrisch-orthodoxe Kerk ook nogal eens tegen de heersende macht van het moment aan, die men - omwille van het eigen overleven als kerk en als etnische groep - in principe niets in de weg wil leggen. Het nationalistische Assyrisme heeft onder veel Syrisch-orthodoxe gelovigen wel aanhang, maar evenwel zeer weinig onder de geestelijkheid, met name niet onder de bisschoppen.

Deze 'apolitieke' optie van de Syrisch-orthodoxe Kerk zagen en zien wij niet alleen in Irak, maar ook in landen als Syrië en Libanon. Als we deze houding afzetten tegen de diepe verwikkeling van de Maronietische katholieke patriarch - net als zijn Syrisch-orthodoxe ambtsgeenoot horende tot de bredere West-Syrische traditie van het midden-oosterse christendom - in de Libanese politiek, met allerlei interventies, dan is een groter verschil niet mogelijk.

Deze verschillen behoeven vele nuances. Aan de verschillen liggen redenen van een andere geschiedenis, van een andere theologische traditie én van andere politieke keuzes in de loop der geschiedenis ten grondslag.

De Syrisch-orthodoxe Kerk heeft zeer oude wortels in Irak. In het Perzische Rijk (tot ongeveer 640 nC) waartoe Irak hoorde, was de Kerk van het Oosten (in moderne tijd Assyrisch geheten) het autochtone christendom. Met wat later de Syrisch-orthodoxen zouden heten, hadden ze de oude Aramese taal en christelijke spiritualiteit gemeen, maar theologisch waren ze tegenpolen en dus - zoals dat in die tijd normaal was - tegenstanders van elkaar.

Echter, reeds bij het leven van haar grote organisator, Jacobus Burde'ono (6e eeuw), kreeg de Syrisch-orthodoxe Kerk vaste voet in Irak, om er nooit meer weg te gaan en soms zelfs een bevoorrechte positie bij de heersers van het land te genieten. Tegenwoordig zijn er maar een handjevol Syrisch-orthodoxen

in het noorden van Irak en in en om de hoofdstad Bagdad. Zoals uit het interview met aboena Klemis blijkt, bestrijken de paar bisdommen waarin Syrisch-orthodox Irak is ingedeeld, enorme oppervlakten van het land. Veel geloofsgenoten zijn geëmigreerd naar het Westen. Opmerkelijk is wel dat zowel de huidige als de vorige patriarch van de Syrisch-orthodoxen uit Irak stamt.

Er zijn in Irak relatief 'veel' Syrisch-katholieken, die zich vanuit de Syrisch-orthodoxe Kerk enkele honderden jaren geleden aansloten bij Rome met behoud van hun oosterse, Syrische traditie ('ritus'). De zuster dominicanes Marie-Thérèse Hanna uit deze brochure behoort tot de Syrisch-katholieke Kerk van Irak.

De uitstraling van de Syrisch-orthodoxe Kerk in Turkije

De Syrisch-orthodoxe Kerk had tot het eind van de 20e eeuw haar belangrijkste centra van de laatste eeuwen in Zuid-oost-Turkije, in de omgeving van Mardin en vooral in de regio Tur Abdin, niet ver van de grens met het huidige Irak. Door de wederwaardigheden van de geschiedenis werd de Syrisch-orthodoxe Kerk, die in heel het Midden-Oosten altijd traditiegetrouw present is geweest, in steeds belangrijker

mate teruggedrongen tot deze streek.

Hier stonden en staan twee belangrijke grote kloosters, Mor Gabriel (Tur Abdin) en Deir-az-Zafaran (Mardin). Ook in en rond de westelijker gelegen stad Urfa, het oude Edessa waar de Syrische kerktaal was geformeerd als een eigen christelijke vorm van Oost-Aramees, woonden 100 jaar geleden nog veel Syrisch-orthodoxen.

De christelijke minderheden van Irak

In de westerse berichtgeving over Irak filtert er maar weinig informatie door over de christelijke gemeenschappen. Onder het regime van Saddam Hoesein was Tariq Aziz als minister van Buitenlandse Zaken een van prominentse gezichten van het land. Hoe zien Chaldeeuwse christenen hun toekomst in het nieuwe Irak?

In en om de Eerste Wereldoorlog is naast de genocide op de Armeniërs in 1915 tezelfdertijd ook volkerenmoord gepleegd op de Syrisch-orthodoxen door het zieltogende Osmaanse Rijk met behulp van bepaalde Koerdische clans. De Syrisch-orthodoxen noemen 1915 het jaar van het zwaard (sayfo). Het jaar 1915 en de gebeurtenissen ervoor en erna hebben de stoot gegeven tot de neergang van de Syrisch-orthodoxe aanwezigheid in Zuid-oost-Turkije. Velen vluchten naar omliggende Arabische landen. In Urfa is na WO I de Syrisch-orthodoxe aanwezigheid tot nul gereduceerd. De Syrisch-orthodoxe patriarch verplaatste zijn zetel van het klooster Deir-az-Zafaran naar de Syrische Arabische Republiek. Vanaf de jaren '60 trokken steeds meer Syrisch-orthodoxen vanuit Zuid-oost-Turkije naar het Westen, onder andere naar Nederland, temeer daar de oude etnische spanningen werden opgerakeld door Turks-Koerdische troebelen in het gebied. Er is een kleine groep gebleven. Thans wonen er in Tur Abdin enkele tientallen families, maar rond Mardin beduidend minder. De grote twee kloosters, beide met een bisschop, zijn nog open en bewoond. Zij vormen nog altijd plaatsen van grote uitstraling en - in het geval van Mor Gabriël - van religieuze en culturele vorming, zoals het interview met aboena Klemis (p. 15) laat zien.

Leo van Leijssen

Het aantal christenen in Irak bedraagt naar schatting ongeveer 600.000 personen, nog geen drie procent van de totale bevolking. Kerkelijke leiders en christelijke politici noemen hogere aantallen en spreken zelfs van één miljoen christenen. Betrouwbare cijfers ontbreken. De meeste christenen (300.000) wonen in Bagdad, waar men in het straatbeeld niet minder dan veertig kerken kan tellen, dikwijls van recente bouw. Daarnaast zijn er belangrijke christelijke minderheden in de stad Mossoel en in een serie dorpen ten noorden en noord oosten van deze stad. In de autonome gebieden die onder het gezag van de Koerdische leiders Barzani en Talabani vallen, wonen nog 50.000 christenen

Het christendom in Irak is niet homogeen. Deze verdeeldheid heeft niet alleen te maken met een bepaalde dogmatische of confessionele opstelling, maar evenzeer met de wijze waarop men omgaat met de eigen culturele of etnische identiteit, en dus met de plaats die men wil innemen binnen de pluri-etnische Iraakse staat.

De voornaamste kerkgemeenschap is de Chaldeeuwse Kerk

(350.000-400.000 leden). Deze staat onder leiding van patriarch Emmanuel Karim Delly, die in december 2003 zijn voorganger Rufa'îl Bidawid opvolgde, die verschillende malen op het internationale forum de pleitbezorger was van de opheffing van de internationale boycot van Irak. De Chaldeeuwse Kerk is een met Rome verbonden gemeenschap, die voortgekomen is uit de zgn. 'Apostolische en Katholieke Kerk van het Oosten', kortweg ook Assyrische Kerk genoemd (100.000 leden). Men sprak ook wel over Nestorianen. Een kenmerk van deze Assyrische gemeenschap is dat ze zeer gehecht is aan de oude liturgische taal, het 'Syrisch', een vorm van Aramees, én aan een neo-Aramees taal, het Soereth, welke binnen deze gemeenschap nog volop gesproken wordt. Met deze nadruk op een eigen taal, willen deze 'Assyriërs' uitdrukken dat ze géén Arabieren zijn, maar een eigen etnische achtergrond hebben. Vaak zien ze deze in het verlengde van de pre-christelijke Assyrische beschaving, waarvan zij de christelijke voortzetters zouden zijn.

Wegens hun niet-Arabische opstelling heeft de Assyrische gemeenschap zich niet altijd gemakkelijk kunnen integreren binnen de Iraakse staat. Reeds na de onafhankelijkheid in 1933 zijn groepen Assyriërs door het Iraakse leger vermoord en is hun toenmalige patriarch het land uitgezet. De huidige leider van de Assyrische Kerk, patriarch Denha IV, woont momenteel in Chicago. Onder het regime van Saddam Hussein zijn ettelijke Assyriërs, inclusief een aantal priesters, ter dood gebracht wegens hun nationalistisch-etnische opstelling die het regime teveel aan het onafhankelijkheidsstreven van de Koerden deed denken. In Irak heeft deze gemeenschap momenteel drie bisdommen. Toen de Assyrische Kerk in 1963 de westerse Gregoriaanse kalender aannam, stichtten een aantal Assyriërs een nieuwe, onafhankelijke kerkgemeenschap met de naam Oude Kerk van het Oosten. Hun patriarch, Mar Addai II, verblijft te Bagdad en superviseert in Irak twee bisdommen (Kirkoek en Mossoel). Ook in kringen rond patriarch Denha gaan er steeds meer stemmen op het centrum van hun kerk weer terug in Irak te vestigen. De Chaldeeuwse gemeenschap, zoals gezegd voortgekomen uit de Assyrische Kerk, deelt hiermee weliswaar dezelfde culturele en etnische identiteit, - hun kerktal is, in ieder geval ten dele, ook het Syrisch, en veel leden van hun

gemeenschap spreken nog het Soereth -, maar anders dan de Assyriërs hebben ze zich er rekenschap van gegeven dat om goed te kunnen functioneren in de moderne maatschappij het van belang is zich niet af te zetten tegen het Arabisch karakter van de Iraakse samenleving. Dit is tevens een erkenning van het feit dat de overgrote meerderheid van de Chaldeeërs in de eerste plaats Arabisch spreekt en niet langer Soereth. Wegens deze opstelling hebben verschillende Chaldeeuwse patriarchen kunnen zetelen in het Iraakse parlement en kon de Chaldeeuwse Kerk een tamelijk beschermde positie innemen binnen het Irak van Saddam. De gemeenschap heeft een goed uitgebouwde infrastructuur met bisdommen verspreid over het hele land en een theologische opleiding gevestigd in de hoofdstad.

Andere belangrijke kerken zijn de Syrisch-orthodoxen (25.000 leden) en de Syrisch-katholieken (25.000), die vooral present zijn in Bagdad, Mossoel en de regio ten noorden daarvan. Beide kerken gebruiken net als de Chaldeeërs en de Assyriërs het Syrisch in de eredienst en een gedeelte van hun kerkleden spreken nog Soereth, Ook hier geldt dat de Arabisering zich bij de met Rome geünieerde Syrisch-katholieken sterker heeft doorgezet.

Daarnaast zijn er in Irak nog kleinere groeperingen Armeense, Grieks-orthodoxe en

Grieks-katholieke en Latijnse christenen, vooral te Bagdad en Mossoel. Sinds 1991 bedrijven in Koerdistan evangelicale christenen actief allerhande zendingsactiviteiten. Na de verdrijving van Saddam treffen we ze ook in de rest van Irak.

Op politiek vlak hadden de meeste kerkelijke gemeenschappen een modus vivendi met het regime en werden ze tamelijk met rust gelaten. In de autonome regio van Iraaks Koerdistan profileerden de christenen zich minder als kerkelijke gemeenschap, maar waren ze actief op politiek gebied. Twee christelijke politieke partijen bezetten 5 zetels binnen het 105 leden tellende parlement en leverden verscheidene ministers. Op deze wijze wogen de christenen in het bestuur van Koerdistan zwaarder door dan men op grond van hun aantal (50.000) zou verwachten. Op cultureel gebied hebben christelijke politici in Koerdistan heel wat kunnen realiseren. Over tal van zaken, bv. landeigendom, de koerdisering van christelijke dorpen, bleef er echter verschil van mening met de Koerdische gemeenschap. De voornaamste christelijke partij is de Assyrische Democratische Beweging (ADB), onder de christenen van Irak algemeen bekend als de Zow'â (Zowaa), de 'Beweging'.

Recente ontwikkelingen

Na de val van Saddam kwam natuurlijk de vraag op naar de positie van de christelijke ge-

meenschappen in het nieuwe Irak. Het was evident dat de verdeeldheid van de kerken de christelijke zaak niet ten goede zou komen. Op initiatief van de ADB werd daarom in oktober 2003 een “Syrisch-Assyrisch-Chaldeeuse” bijeenkomst gehouden waar de verschillende kerken en onafhankelijke christelijke politici na heel wat interne discussies het eens werden over een gemeenschappelijke naam voor de christelijke bevolking en voor de taal van de meerderheid onder hen. De keuze viel op *Chaldo-Assyriërs* voor de bevolking; de oorspronkelijke taal van het grootste deel daarvan zou ‘Syrisch’ (in het Arabisch: Suryânî) heten. Beide termen zijn evident een compromis. De aanduiding voor de bevolking legt het zwaartepunt bij de Chaldeeus-Assyrische kerken; voor de taal heeft men echter een benaming gekozen die traditioneel meer past bij de Syrisch-orthodoxe en Syrisch-katholieke gemeenschap. Het belangrijkste is evenwel dat beide benamingen geaccepteerd zijn door de Independent Elections Commission of Iraq (IECI), het organisme dat belast is met de voorbereiding van de verkiezing, die bij het schrijven van dit artikel nog steeds gepland zijn voor januari 2005. Aldus heeft men weten te vermijden dat een verwarrende naamgeving negatieve gevolgen zou kunnen hebben voor de telling van de christelijke bevolking.

De sfeer van vertrouwen waarmee de christenen na de oktoberbijeenkomst de discussie over de plaats van de christenen in het nieuwe Irak waren aangegaan, is echter ernstig aangetast door een serie gebeurtenissen in de tweede helft van 2004. Ik zet ze op een rij:

1) Mislukte aanslag op een Chaldeeuse kerk in Bagdad; aanval op christelijk gezin in Bagdad (half juli).

2) Zondag 1 augustus, op het uur van de avondmis, aanslag op vier kerken in Bagdad (Chaldeeus en Syrisch-katholiek), een Chaldeeuse kerk te Mossoel, en een theologische opleiding van de Chaldeeuse kerk. Elf doden en een onbekend aantal gewonden.

3) In de periode van september tot november: aanslagen op personen verdacht van samenwerking met de Amerikanen. Eveneens aanslagen op christenen die alcoholische dranken verkochten.

4) In dezelfde periode: oproepen in Mossoel aan christenen door Wahhabitische imams de stad te verlaten.

5) 11 Oktober: mislukte aanslag op de ADB-kantoren te Bagdad.

6) 16 Oktober, begin van de Ramadan: aanslag op vijf kerken te Bagdad. Géén slachtoffers.

7) 8 November: aanslag op drie kerken te Bagdad. Drie doden en dertig gewonden.

8) 7 December: aanval op een Armeense en Chaldeeuse kerk te Mossoel.

Men heeft natuurlijk druk gespeculeerd over de achtergronden van deze gebeurtenissen. Is er een reden waarom vooral geünieerde kerken geïsoleerd zijn? Kleeft erbij deze met Rome verbonden gemeenschappen een grotere verdenking van sympathie met het westen en de Amerikanen? Deze hypothese werd vooral geuit na de aanslag op 1 augustus waarbij uitsluitend met Rome verbonden kerken getroffen waren en de zeer nabij gelegen niet-geünieerde kerken gespaard werden. Zijn er islamitisch-fundamentalistische motieven in het spel? De aanslag van 16 oktober aan het begin van de Ramadan, een maand van in bepaalde kringen verscherpte islamitische emoties, of de overvallen op christelijke handelszaken waar men alcohol verkoopt, wijzen mogelijk in die richting. Drie dagen voor de aanslag in augustus noemde een van de Sunnitische leiders de invallen binnen de moskeeën van Falluja door de Amerikanen het bewijs dat de Verenigde Staten uit zijn op een godsdienstoorlog. En Shi’itisch fundamentalisme heeft tot gevolg gehad dat de meeste Chaldeeuse christenen de zuidelijke stad Basra verlaten hebben om hun toevlucht te zoeken in de hoofdstad of het veiliger noorden van het land. Of moet men deze aanslagen eerder situeren in de sfeer van algehele ontwrichting van het land en zijn ze niet in de eerste

plaats een uiting van een anti-christelijke houding, zoals de ADB stelt?

Migratie

Veel christenen laten zich niet overtuigen door de geruststellende verklaringen van enkele islamitische leiders of die van patriarch Delly. Deze schrijft de aanslagen toe aan een fundamentalistische minderheid en roept de christenen op hun vaderland Irak, 'land van coëxistentie tussen christenen en moslims' niet te verlaten. De oproep lijkt echter in dovemansoren te vallen. Grote groepen christenen hebben de wijk genomen naar Jordanië, Syrië of Turkije (Istanbul). In 'Amman zou zich momenteel een Iraaks-christelijke gemeenschap bevinden van naar schatting 40.000 personen, waarbij we echter aantekenen dat deze gemeenschap zich voor het grootste gedeelte gevormd heeft ten tijde van Saddam Hussein en niet uitsluitend het resultaat is van recente migratie. Het vertrek naar Damascus (10.000 Iraakse christenen) is echter recent. In Noord-oost-Syrië kunnen Iraakse christenen een toevlucht vinden bij hun Assyrische en Chaldeeuwse geloofsgenoten die zich in de jaren dertig van de 20e eeuw daar gevestigd hebben. We mogen verwachten dat op zijn minst een deel van deze christenen hun verblijf in de buurlanden van Irak als een eerste stap beschouwt op hun reis naar Europa of Amerika.

Parochiepriesters wijzen er op dat ze de laatste maanden grote aantallen aanvragen voor doopbewijzen of huwelijks-certificaten te verwerken krijgen, een teken dat veel christenen hun vertrek aan het voorbereiden zijn en hun documenten gereed maken voor een mogelijke asielaanvraag in het buitenland.

Toekomstverwachtingen

Ondanks de onzekerheid die er gecreëerd is door bovengenoemde aanslagen hebben de christelijke politieke partijen een duidelijke visie over hun plaats in het nieuwe Irak. De reeds genoemde ADB, opgericht in 1979 als een oppositiepartij tegen Saddam Hussein en sinds 1991 actief in autonoom Koerdistan, neemt hier duidelijk het voortouw. Hun leider, Yonadem Kanna, voormalig minister in Koerdistan en oud lid van de vroegere Government Council geleid door Paul Bremer, maakt momenteel, samen met drie andere christenen, deel uit van het Voorlopige Parlement, dat belast is met de controle op de interim-regering, die zal aanblijven tot de verkiezingen van januari.

De ideologie van de ADB is Assyrisch. Zij legt grote nadruk op de Assyrische culturele en etnische achtergrond van de Chaldo-Assyrische gemeenschap en de daarmee samenhangende culturele en politieke rechten. In hun ogen zijn de christenen de afstammelingen van de pre-christe-

lijke Assyriërs, die in Mesopotamië een grootse beschaving hebben uitgebouwd. Als de oorspronkelijke bewoners van deze regio eisen ze dan ook zelfbewust hun plaats op in de nieuwe staat. Concreet betekent dit dat ze op basis van artikel 53 D van de zgn. Voorlopige Administratieve Wet, waarin sprake is van een "vrijwaring van de administratieve, culturele en politieke rechten van de Turkomenen (een Turks-sprekende minderheid uit de regio van Kirkkoek, HT) en de Chaldo-Assyriërs", een zekere vorm van administratieve en culturele autonomie opeisen in de 'vlakte van Niniveh'. Het betreft hier een strook grond ten noorden en noord-oosten van Mossoel, de vroegere bijbelse stad Niniveh, waar een aantal christelijke dorpen en oude kloosters ligt en waar de bevolking nog in grote mate zich uitdrukt in het Soereth. De recente gebeurtenissen bevestigen volgens de ADB de noodzaak van een dergelijk veilig autonoom christelijk gebied.

Een moeilijk verkiezingsjaar

Het is duidelijk dat de moeilijkheden waarvoor de Iraakse christenen in komend verkiezingsjaar staan enorm zijn. Behalve voor het acute probleem van de migratie moet er een oplossing gevonden worden voor de relatie met de talloze Chaldo-Assyriërs die ten tijde van Saddam zich in het buitenland geïnstalleerd hebben en daar vaak op tegen-

strijdige wijze een stem willen zijn van de 'Assyrische' zaak. In Irak zelf is bovendien de ADB niet de enige christelijke politieke partij. Niet alle christelijke groeperingen delen haar Assyrische ideologie, die nogal wat verzet ontmoet in bepaalde Chaldeeuwse en Syrisch-orthodoxe/katholieke kerkelijke kringen, terwijl andere radicale Assyriërs de naam Chaldo-Assyriërs een ontoelaatbaar compromis vinden. Deze verdeeldheid heeft tot gevolg dat volgens recente (nog niet bevestigde berichten) verschillende christelijke partijen zich ingeschreven hebben om aan de verkiezingen deel te nemen. Een ander onzeker punt is de toekomstige verhouding met de Koerden. De bestuursstructuren van Koerdistan functioneren nog en de christelijke partijen hebben hun participatie daarin niet opgegeven. Het is echter duidelijk

dat voor de christenen een bepaalde autonomie van Kurdistan welke hen in de periode van Saddam heel wat kansen heeft geboden, minder belangrijk geworden is. Hun toekomst ligt binnen de Iraakse staat en, naar men hoopt, binnen een 'autonome' vlakte van Niniveh, die echter gedeeltelijk in Koerdisch gebied ligt. Testcase voor de onderlinge relatie is de nog niet helemaal uitgeklaarde houding ten aanzien van de stad Kirkoek, welke volgens de Koerdische leiders een Koerdische stad is met rechten voor de andere etnische minderheden, terwijl de ADB eerder over een multi-etnische stad spreekt.

Besluit

De situatie van de christenen is uiterst onzeker. Een aantal christenen stelt dan ook openlijk de vraag of er in het nieuwe Irak nog wel plaats is voor een autochtone christelijke presen-

tie. De kerkelijke leiders en de politieke partijen doen echter grote moeite voor het instandhouden van de idee van een *Athra*, een thuisland van de Chaldo-Assyrische christenen, waar ook de geloofsgenoten in de diaspora, op straffe van verdwijnen, hun identiteit aan ontlenen.¹

Herman Teule

¹ Een uitgebreide geannoteerde versie van dit artikel zal verschijnen in *The Journal of Eastern Christian Studies*, Nijmegen-Leuven.

Herman Teule is hoogleraar oosters christendom en directeur van het Instituut voor Oosters Christendom aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Dit artikel verscheen eerder in *Soera*, tijdschrift over het Midden-Oosten en Noord-Afrika. Sinds december 2004 is *Soera* gefuseerd met het tijdschrift *Sharqiyyaat* en gaat verder onder de naam *ZemZem*. Zie: www.zemzem.org.

'Geloven in Irak': bijeenkomst op 9 juni

Op donderdagmiddag 9 juni vindt in de Doopsgezinde Kerk aan de Oude Gracht in Utrecht de bijeenkomst plaats 'Geloven in Irak'. Yosé Höhne-Sparborth, die verschillende reizen maakte naar Irak, houdt een **inleiding** over de problemen van de bevolking in Irak, christenen in het bijzonder. Daarna vindt een **gesprek** plaats met onder andere Aboena Yusef Firaz en prof. dr. Herman Teule. Aboena Firaz is priester van de Chaldeeuwse-katholieke parochie in Nederland en afkomstig uit Irak. Prof. dr. Teule is directeur van het Instituut voor Oosters christendom in Nijmegen en hoogleraar oosters christendom. De bijeenkomst begint met een Iraakes-Nederlandse oecumenische **gebedsdienst**.

De bijeenkomst wordt georganiseerd door de Katholieke Vereniging voor Oecumene in samenwerking met Kerk en Vrede. Deelname kost 5,00 euro te voldoen aan de zaal. Gelieve u vooraf aan te melden bij de Katholieke Vereniging voor Oecumene: **T 073 6136471, E secretariaat@oecumene.nl**.

Project in Bagdad

De dominicanen in Bagdad richten een volksuniversiteit op. Ze maken gebruik van de nieuw ontstane vrijheid om een toekomstige generatie van religieuze en publieke leiders op te leiden en de dialoog tussen de bevolkingsgroepen te bevorderen. De Katholieke Vereniging voor Oecumene vraagt uw financiële steun voor dit project.

U kunt een bijdrage overmaken op giro 1087628 t.n.v. de Katholieke Vereniging voor Oecumene onder vermelding van: **Volksuniversiteit Bagdad**.

OOSTERSE CHRISTENEN, KERKEN EN CULTUREN

POKROF

Pokrof is het Nederlandse tijdschrift over oosterse christenen, kerken en culturen. Al 50 jaar bouwt Pokrof bruggen tussen christenen en kerken van Oost en West. Bruggen die kennis, geloof en spiritualiteit verbinden. Maak kennis met Pokrof en de actuele ontwikkelingen van de oosterse spiritualiteit, de gemeenschappen en hun cultuur, iconen, liturgie en oecumenie!

Ontmoet het oosterse christendom en oosterse christenen in Nederland. Vraag een gratis kennismakingsnummer aan.

T 073 6136471
E secretariaat@oecumene.nl

Pokrof 2005 nr 2 publiceert een artikel over de eerste christelijke kerk in wat nu Irak is: *Het oudste christendom van Irak.*

Vraag speciaal naar dit gratis kennismakingsnummer.
Bel 073 6136471, of mail secretariaat@oecumene.nl.

Het tijdschrift Pokrof verschijnt vijfmaal per jaar. Elk nummer heeft maar liefst 22 pagina's met informatie over liturgie, geschiedenis, spiritualiteit en achtergronden van de christelijke oosterse kerken. Een jaarabonnement 2005 kost slechts 14,00 euro.

Katholieke Vereniging voor Oecumene
Walpoort 10
5211 DK 's-Hertogenbosch
T 073 6136471
E secretariaat@oecumene.nl
I www.oecumene.nl